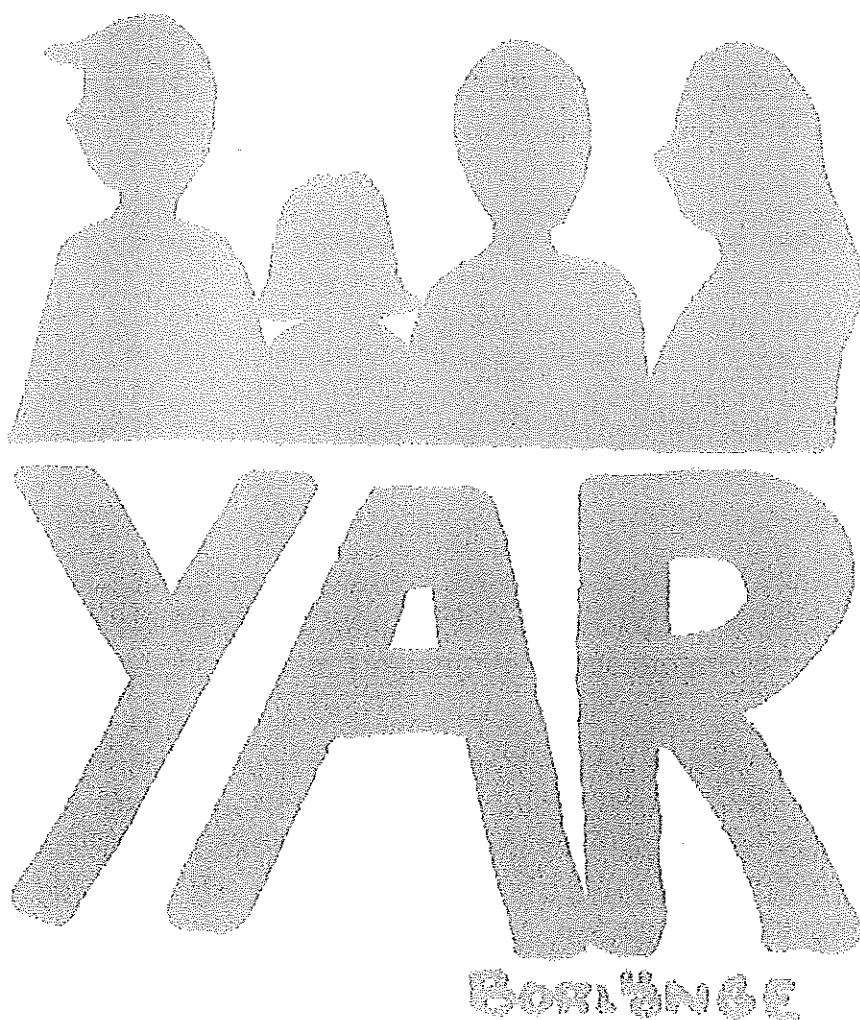

YAR - YOUTH AT RISK

Beskrivning och utvärdering av första året
med ett projekt för ungdomar i riskzon i Borlänge

Av Päivi Turunen

INNEHÅLL

FÖRORD	3
SAMMANFATTNING	4
BAKGRUND	5
Kort presentation av YAR	5
Centrala aktörer i Borlänge	6
UTVÄRDERINGENS SYFTE OCH DESIGN	7
Riktlinjerna för utvärderingen	7
Delfrågor	8
Uppläggning och tillvägagångssätt	8
Utvärderingens särdrag	9
YAR	10
Utgångspunkt och innehåll	10
Mål och principer	11
Faser	12
Organisation, roller och funktioner	13
Intensivkursen	16
YAR:S FRAMVÄXT I BORLÄNGE	17
Att förankra idén om YAR	17
Kartläggningens resultat	18
Hinder	19
Drivkrafter	19
Förslag till YAR	20
Beslut om YAR	20
Finansiering	21
YAR:S FÖRSTA ÅR I BORLÄNGE	21
Start	21
Uppbyggnad	22
Resultat av förberedelse- och utförandefaserna	22
Ungdomar som anmälde sig till YAR	23
Värkning av ungdomar till YAR	24
Lyckade arbetsmoment	24

SAMORDNARENS OCH TEAMLEDARNAS BILD AV YAR I BORLÄNGE	25
Entusiasm	26
Försiktighet	26
Oro	26
Förväntan och frustration	26
Teamkraft	28
Rollkonflikt	28
Stress	29
Rädsla för konfrontation	29
Tiden	29
Positiva vändpunkter	30
Kritik	30
Uppfyllelse	31
Utsagor från intensivkursen	31
Realism	33
Det bästa med YAR	33
YAR – socialt arbete?	33
ANDRA BILDER AV YAR I BORLÄNGE	34
Organisationers och föreningars bilder	34
Nyckelpersoners bilder	35
Beslutfattares bilder	35
YAR-konsulternas bild	36
Företagarnas utmärkelse	36
SAMMANFATTANDE DISKUSSION	37
Nya projekt tar tid	37
Ingen modell är en färdig lösning	37
Generella lärdomar	38
Gjort annorlunda?	39
Ny kombination?	39
REFERENSER	42
BILAGOR	
Bilaga 1 "Tidslinje YAR"	
Bilaga 2 "Debattartikel – Projekt mot våldet i Borlänge"	

FÖRORD

Denna delrapport är en beskrivning och en utvärdering av implementeringen av YAR – Youth at Risk – programmet i Borlänge kommun under dess första verksamhetsår 2001. I rapporten beskrivs hur projektet kom igång och hur det utformades i kommunen. Eftersom Borlänge är den första kommunen i Sverige som tillämpat programmet har socialförvaltningen och finansierarna varit angelägna om att projektet blir uppföljt och utvärderat från början till slut. I denna delrapport utvärderas YAR:s två första faser – förberedelse för och utförande av en intensivkurs för 25 ungdomar.

Socialstyrelsen har ställt medel till förfogande för utvärderingen. IFO forum vid Dalarnas forskningsråd (DFR) fick uppdraget att tillsammans med projektledningen utforma en plan för utvärderingen. Utvärderingen har genomförts med kvalitativ ansats och koncentrerats på en beskrivning av YAR-programmets implementeringsprocess 2001.

En kortfattad delrapport kan aldrig fånga allt som skett under YAR:s första år i Borlänge. Vi hoppas att vi lyckas beskriva skeendet på ett sådant sätt så att även utomstående kan få inblick i vad YAR är för ett slags program och hur det formades i Borlänge.

Vi framför vårt tack till Er alla som generöst gett oss information och delat med Er av personliga kunskaper om och erfarenheter av projektet.

Synpunkter på utvärderingens utkast har inhämtats från enhetschefen och samordnaren vid YAR samt kollegor vid Dalarnas forskningsråd.

IFO forum är ett projekt hos Dalarnas forskningsråd med uppgift att genom forsknings- och utvecklingsinsatser stödja verksamhetsutvecklingen inom socialtjänstens individ- och familjeomsorg i Dalarna. Dalarnas forskningsråd är en av landets äldsta regionala och fristående forsknings- och utvecklingsmiljöer, grundad 1981. Rådet bidrar på varierande sätt till kunskapsproduktion, utveckling och problemlösning i regionen.

Falun, januari 2002

Jan Messing
Verksamhetsledare DFR/IFO forum

Päivi Turunen
Forskare vid DFR/IFO forum

SAMMANFATTNING

Borlänge är den första kommun i Sverige som prövat YAR-programmet, som är en metod för socialt arbete med utsatta ungdomar. Denna delrapport är en beskrivning av projektets första år; hur man i Borlänge byggde upp en Sverige-Borlängemodell av YAR. Genom YAR har socialarbetare involverat andra yrkesgrupper inom förvaltningar, företag och föreningar samt kommuninvånare i bred samverkan för det sociala arbetet med utsatta ungdomar i kommunen. YAR utgör en av kommunens många insatser för att vända den negativa utvecklingen med brottslighet, våld och andra sociala problem till något positivt för såväl enskilda som hela kommunen. Under 2001 har YAR framför allt syftat till att genom bred samverkan bygga upp ett YAR-program och förutsättningar för 25 ungdomar att delta i det. Som program syftar YAR till att stödja enskilda ungdomar till en förändrad livssituation, men också att utveckla socialt arbete i nya former.

Själva programmet har socialförvaltningen köpt från England där YAR prövats med goda resultat sedan 1992. I Borlänge har socialtjänsten satsat på YAR för att finna en fungerande arbetsmodell för socialt arbete med de ungdomar som inte varit mottagliga för socialtjänstens traditionella insatser. I kommunen har YAR utgjort ett komplement till de existerande professionella insatserna för ungdomar. Utmärkande för programmet är att det bedrivs inom socialtjänstens öppenvård och att deltagandet grundar sig på frivillighet och ansvarstagande.

YAR är en modell, men ingen färdig lösning. Uppbyggandet av YAR är en kontinuerlig läroprocess. Det finns ingen handbok om YAR, utan programmet implementeras i enlighet med den manual och de anvisningar som levereras av YAR-konsulterna. YAR skapas av dem som deltar i dess uppbyggande och på de villkor som finns i respektive lokalsamhälle. På grundval av YAR:s okonventionella och processuella art har utvärderingen genomförts som "en användarorienterad ansats för processuell aktionsutvärdering".

YAR:s två första faser – förberedelse och utförande – har i Borlänge genomförts enligt planerna. Under 2001 skapade Borlängebor ett kontaktnätverk för YAR mellan socialförvaltningen, andra förvaltningar, föreningar, företag, församlingar och kommuninvånare. Detta nätverk byggde upp YAR utifrån kommunens samlade resurser, rekryterade och tränade volontärer för programmet och organiserade en intensivkurs (Residential) i vilken 22 ungdomar deltog. Under 2001 utarbetade man också ett uppföljningsprogram för enskilda ungdomar och ungdomar i grupp. Alla dessa insatser har varit lyckade i den meningen att de genomförts enligt de anvisningar och den tidsplan som ingår i programmet. Den tredje fasen – uppföljningen – sker 2002.

Trots framgångar har det dock funnits svårigheter under processens gång. I Borlänge tog det tre år att förankra idén om YAR inom kommunen. Det visade sig vara svårt att värva och behålla volontärer, särskilt stödpersoner för ungdomar. Den allvarligaste kritiken mot YAR-programmet handlade dock inte om själva programmet, utan om den sena leveransen av nödvändig information från YAR-konsulterna.

I en planerad slutrapport 2003 kommer programmets tredje fas – uppföljningen – att beskrivas och utvärderas. Det är då vi får veta om och hur de 22 ungdomar som deltog i YAR och dess uppföljningsprogram lyckades ändra sina liv och hur det sociala arbetet med utsatta ungdomar kunde utvecklas genom YAR.

BAKGRUND

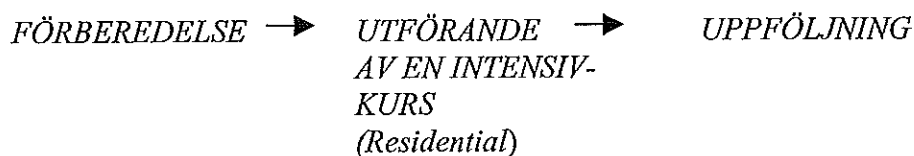
Borlänge är en kommun som haft och har stora problem med våld och kriminalitet. Dessa problem har väckt en diskussion om att något måste göras åt detta i samverkan mellan flera lokala aktörer. YAR – Youth at Risk – är en av många kommunala insatser i kampen mot kriminalitet och våld. Det är en insats som speciellt inriktar sig på ungdomar som befinner sig i riskzonen för att hamna i samhällets utkant eller som redan har hamnat där.¹

Socialförvaltningen i Borlänge har sedan 1997 aktivt arbetat med att utveckla olika öppenvårdsalternativ. År 1999 uppdrog socialnämnden åt socialförvaltningen att utarbeta konkreta förslag på öppenvårdsalternativ för ungdomar. Förslaget om YAR går i linje med socialförvaltningens direktiv om att utveckla öppenvård på hemmaplan vilket innebär att den i möjligaste mån skall kunna ersätta institutionsplaceringar och anpassas efter den enskildes behov av stöd och behandling. Att pröva YAR i Borlänge har varit ett sätt att utveckla socialt arbete i nya former för ungdomar som inte varit mottagliga för socialtjänstens traditionella insatser.²

I denna delrapport ges först en övergripande beskrivning av YAR. Därefter presenteras utvärderingens syfte och en fördjupad beskrivning av YAR som program. Därefter beskrivs förankringsprocessen: hur själva idén om YAR fick gehör hos politiker, tjänstemän och andra intresserade i kommunen, och hur programmet organiserades och processades fram i Borlänge. Efter den formella beskrivningen av YAR:s uppbyggnad och faser samt hittills vunna erfarenheter återges utförarnas och andra medverkandes synpunkter på och erfarenheter av YAR. Rapporten avslutas med en kort sammanfattande diskussion.

Kort presentation av YAR

YAR är ett anglosaxiskt program som syftar till att mobilisera professionella³ och andra intresserade i ett lokalsamhälle för att tillsammans arbeta för och med ungdomar i riskzon. Programmet inbjuder kommuninvånare, företagare, föreningar och professionella till en mångsidig samverkan för YAR. Dess tre viktigaste faser omfattar

I Borlänge påbörjades förberedelsefasen i december 2000 och pågick fram till augusti 2001. Utförandefasen påbörjades i augusti och pågick fram till oktober 2001. Uppföljningsfasen sattes igång i slutet av oktober 2001. Den fortsätter fram till september 2002.

¹ Se närmare YAR-dokument, broschyr "Du gör skillnad – Youth at Risk".

² Se närmare YAR-dokument, "Projektbeskrivning till socialstyrelsen (2000-10-16)" och promemorian "Inriktning på socialförvaltningens öppenvård 1999".

³ Med professionella menar vi i denna rapport yrkesgrupper som socialarbetare, fältfritidsledare, psykologer, poliser, lärare m.fl., som arbetar med ungdomar utifrån sin tjänst. Även de som kallas för volontärer är yrkesutbildade, men inte nödvändigtvis för att arbeta med ungdomar. I Borlänge har volontärerna haft flera olika yrken från kockar till präster och ingenjörer.

I centrum för första årets arbete inom YAR står uppbyggandet av själva programmet och att genomföra en intensivkurs för och med 25 ungdomar. Arbetet under YAR:s andra år förväntas resultera i att ungdomarna efter avslutat YAR-program har kunnat uppfylla de mål de satt upp på intensivkursen. Det övergripande målet med YAR är att ungdomarna med hjälp av intensivkursen och uppföljningsprogrammet kan skaffa sig ett bättre liv utan missbruk, brottslighet eller andra problem.

YAR skiljer sig från det traditionella sociala arbetet på socialbyråer i många avseenden. Själva YAR-programmet, som handlar om en ny typ av kombination av mobilisering av lokalsamhällets resurser och utåtriktat behandlingsarbete, beskrivs närmare på sidan 10 ff. Karaktäristiskt för alla YAR-program är att de specialdesignas utifrån de villkor och förutsättningar som finns inom den aktuella kommunen eller i det lokalsamhälle där de tillämpas. Därför får varje program sina egna särdrag.

Centrala aktörer i Borlänge

De personer från socialförvaltningen och socialnämnden som har haft en framträdande roll i YAR är:

Kenneth Persson (s), socialnämndens ordförande.

Åsa Danielsson, enhetschef för socialförvaltningens öppenvård, initiativtagare till och projektsansvarig för YAR.

Lena Bergens, socionom och samordnare för YAR.

I projektet har det inte funnits någon projektledare på heltid utan Åsa Danielsson har varit ansvarig för projektet inom ramen för sin ordinarie tjänst. Det har inte heller funnits någon särskild referensgrupp eller ledningsgrupp för projektet, utan ledningen har varit integrerad i socialförvaltningens ordinarie verksamhet. Projektet har letts av enhetschefen i nära samverkan med socialchefen, socialnämndens ordförande och samordnaren.

Andra centrala aktörer – möjliggörare – under YAR:s första år var åtta teamledare, fem nyckelpersoner från myndigheter och organisationer samt ett hundratal volontärer och andra medverkande från förvaltningar, företag, föreningar, organisationer och enskilda kommuninvånare. Organisation, roller och funktioner inom YAR beskrivs närmare på sidan 13 ff.

YAR:s åtta teamledare under 2001 har varit:

Produktionsteamet: *Bo Nyman*, förbundssekreterare inom KFUM.

Ungdomsteamet: *Kevin Ferguson*, fältfritidsledare inom BoU, *Monica Malmquist*, chef för Barn- och ungdomsenheten (BoU) vid kommunen.

Möteteamet: *Eva Engström*, kommuninvånare och praktikant.

Informationsteamet: *Folke Drugge*, företagare, och *Eva Engström*, se ovan.

Teamet för stödpersoner: *Ulf Lindblå*, projektledare för samverkansprojektet Bojan, Försäkringskassan.

Volontärer på kurs: *Dag Seland*, nykterhetsrörelsen IOGT-NTO, och *Martina Österdahl*, pastor i Frälsningsarmén.

Nyckelpersonerna vid organisationer och myndigheter har varit:

*Carina Tenn, polisen.
Sven Holmberg, socialförvaltningen.
Torbjörn Sjöquist, Hushagsgymnasiet.
Tommy Munther, fältfritidsledarna.
Göran Wester, frivårdsmyndigheten.*

UTVÄRDERINGENS SYFTE OCH DESIGN

Delrapporten syftar till att beskriva YAR som program och process i Borlänge under 2001. Den syftar till att ge en bild av hur YAR utformades utifrån Borlängeoperspektiv och vilka resultat man lyckades uppnå under dess första år. I fokus står YAR-programmets förberedelse- och utförandefaser. Hur det gått för de ungdomar som deltagit i programmet kommer att behandlas i en planerad slutrapport 2003.

Utifrån YAR:s konstruktion har utvärderingen bedrivits i form av en användarorienterad och processuell aktionsutvärdering.⁴ Detta betyder att uppföljningen och utvärderingen har gjorts i nära samverkan med utförarna: projektansvarig, samordnare och teamledare. Utvärderaren har i samarbete med utförarna tagit reda på hur man kan följa upp och utvärdera verksamheten och därefter samlat in och återfört data till dem. Trots nära samarbete handlar utvärderingen inte om en integrerad utvärdering utifrån aktörsperspektiv, utan den utgör en utomstående granskning av YAR utifrån åskådarperspektiv. Denna typ av utvärdering syftar också till att med hjälp av uppföljningens och utvärderingens resultat möjliggöra för utförarna att förbättra sitt program eller sin reform i framtiden.

Riktlinjerna för utvärderingen

De första riktlinjerna för uppföljningen och utvärderingen utformades hösten 2000 i samarbete mellan Åsa Danielsson, enhetschef vid öppenvården, Jan Messing, verksamhetschef vid Dalarnas forskningsråd (DFR) IFO forum samt Beatrice Hopstadius, Ulf Malmberg, och Elisabeth Svedberg, Socialstyrelsen.⁵ I förberedelserna deltog också Lena Angberg, t.f. socialchef och Anna-Marie Mohlin, 1:e socialsekreterare, samt socialsekreterare inom socialförvaltningens ungdomsgrupp. Själva uppföljnings- och utvärderingsarbetet har under 2001 genomförts av Päivi Turunen, forskare vid IFO forum.

I riktlinjerna skissades fyra områden för utvärderingen. Man ville:

- * följa och dokumentera processen
- * identifiera svårigheter och kritiska moment i arbetet
- * följa utvecklingen hos ungdomarna
- * studera vinsterna både ur mänskliga och ekonomiska aspekter

⁴ Jfr Øvretveit (2001, s. 17)

⁵ Se närmare YAR-dokument i referenserna: Ansökan, projektbeskrivning och YAR – kompletterande beskrivning till socialstyrelsen.

Utvärderingen skulle göras i två steg och dokumentera programmets tre faser: förberedelse, utförande och uppföljning.

Den föreliggande delrapporten beskriver förberedelsen och utförandet från december 2000 fram till oktober 2001. I rapporten beskrivs hur projektet kom igång, hur programmet utformades och hur den dagsaktuella situationen i projektet ser ut. Den inkluderar också en redogörelse för hur YAR-projektet initierades och hur förankringsprocessen gick till samt vilka kritiska moment som kunde identifieras under förankrings-, förberedelse- och utförandefaserna. Delrapporten omfattar således en beskrivning av såväl framgångar som svårigheter under YAR:s första år.

Slutrapporten kommer att inkludera en beskrivning och värdering av uppföljningsfasen från november 2001 till oktober 2002. Slutrapporten koncentreras på hur uppföljningsfasen gick till och hur det gick för de enskilda ungdomar, som hösten 2001 tog ställning till att delta i YAR-programmet. I slututvärderingen studeras hela projektets resultat ur mänskliga, ekonomiska och metodiska aspekter.

Delfrågor

Eftersom det i starten saknades en helhetsbild av YAR har en uppgift under 2001 bestått i att allmänt ta reda på vad YAR är för ett slags program och sedan dokumentera hur det utformades i Borlänge.

Delrapporten försöker därför svara på följande frågor:

- vad karaktäriserar YAR-programmet?
- vad är syftet med YAR?
- vilken roll har respektive person/aktörsgrupp haft i YAR?
- av vilket motiv har de centrala aktörerna deltagit i YAR?
- vad har utförarna gjort och åstadkommit under processens gång?
- vilka kritiska moment och vändpunkter har de kunnat identifiera?
- hur har utförarna uppfattat YAR ?
- övrigt?

Uppläggning och tillvägagångssätt

Utvärderingen omfattar en beskrivning av såväl den interna processen som den process som skett mellan externa aktörer kring YAR. Den interna processen under 2001 har undersökts med hjälp av dokument (broschyrer, projektbeskrivningar, utredningar, sammanträdesprotokoll, manual, skriftliga anvisningar, tidningsartiklar om YAR etc)⁶ och intervjuer om projektarbetet. Enhetschefen har intervjuats en gång i oktober 2001. Projektsamordnaren har intervjuats fyra gånger. Teamledarna har intervjuats i grupp, i maj, september och oktober. Samtliga intervjuer har tagit cirka 1,5 timmar per gång. Intervjuerna har varit temaintervjuer med öppna frågor. Frågorna har tillåtit en diskussion om vars och ens erfarenhet av YAR. Utöver intervjuerna har utvärderaren haft tre gemensamma möten med enhetschefen och projektsamordnaren om utvärderingen och projektet.

⁶ Se närmare YAR-dokument i referenserna.

Representanter för föreningar och organisationer samt nyckelpersoner vid myndigheter och organisationer har intervjuats per telefon vid ett tillfälle. Även kommunalrådet, den f.d. och den nuvarande socialchefen och socialnämndens ordförande har intervjuats om YAR per telefon.

Den externa processen under 2001 har undersökts med hjälp av tidningsartiklar och ovan nämnda telefonintervjuer. Det finns ett 20-tal tidningsartiklar om YAR i Borlänge. Några av dem har publicerats i en rikstidning.

Utvärderingens särdrag

Ett anglosaxiskt program, som aldrig tidigare prövats i Sverige, skapar annorlunda villkor för utvärderingen än utprövade svenska program. Utvärderingen av YAR:s första år har ytterst handlat om att lära sig förstå själva företeelsen YAR och de faser som ingår i programmet. Eftersom det inte finns någon handbok av YAR har jag under processens gång försökt få utförarna att i ord formulera sina praktiska erfarenheter av en pågående verksamhet. Det har tagit tid att komma in i YAR-tänkandet och -arbetet. Bilderna av YAR har jag fått ta emot stegvis. Under processens gång har det också visat sig att att läsa manual och anvisningar inte är samma sak som att implementera YAR i praktisk handling. YAR:s implementering förutsätter praktiskt deltagande i dess vardagsarbete. Eftersom olika aktörer kommer in i programmet vid olika tidpunkter klarnar dess innebörd för deltagare efterhand, vid olika tidpunkter och på varierande sätt. För en del föll pusselbitar på plats relativt sent, efter den intensivkurs som hölls för och med ungdomarna 8-13 oktober 2001. Först då kunde de flesta intervjuade berätta vad YAR var för ett program i Borlänge och hur de förstod det. Utvärderingen har således handlat om att skapa en bild av "YAR i aktion". Det första året med YAR har därmed varit en gemensam läroprocess – en kunskapande handling – om något som håller på att bli till.

Alla nyskapande verksamheter, hur lyckade de än är, möter svårigheter under processens gång. YAR i Borlänge är inget undantag. Det finns dokumentation i litteraturen om flera av de kritiska moment som YAR-utförarna i Borlänge mötte under 2001, även om denna litteratur inte är allmänt känd⁷. De svårigheter som jag beskriver i denna delrapport tas upp för att underlätta för andra som är intresserade av YAR att implementera det i Sverige.

⁷ Jfr t. ex. Johansson, Löfström, Ohlsson (2000), Messing, Turunen (2001), Sundh, Turunen (1992), Turunen (1988, 1990, 1992, 2000) och Wahlberg, m.fl. (1978).

YAR

YAR står för "Youth at Risk", m.a.o. "Ungdomar i riskzon". Det är en anglosaxisk modell för att arbeta med ungdomar i åldrarna 15-30 år. Den vanligaste åldersgruppen är ungdomar i åldrarna 15-20 år. YAR har framför allt prövats för arbete med utsatta ungdomar med komplex social problematik. Exempel är kriminalitet, missbruk, våldsbenägenhet, relationsstörningar, depressioner, självmordstankar, försök till självmord m.m. Modellen har sitt ursprung i England och USA, men det har också med goda resultat prövats i Australien, Holland, Nya Zeeland och även Tyskland. Borlänge är den första kommun i Sverige som har satsat på programmet.

Det finns följande offentliga dokument om YAR: På Borlänge kommuns hemsida (www.borlange.se)⁸ finns en kortfattad beskrivning av YAR i Borlänge och en länk till hur YAR-programmet har fungerat i andra länder. Socialförvaltningens öppenvård har en videofilm *Bringing Light into the Community*, som ger en bild av ett YAR-program som implementerats i ett engelskt sammanhang. I utredningen *Ungdomar i riskzon – Youth at risk Borlänge* (2000-03-15) beskrivs förslaget till ett Borlänges YAR. Kompendiet *YAR-Borlänge. Uppföljningsprogram oktober 2001 – September 2002* innehåller mål och anvisningar för hur uppföljningsarbetet med ungdomar bör gå till. Det finns två sammanträdesprotokoll om YAR i Borlänge, ett från socialnämnden (2000-06-21) och ett från kommunstyrelsen (2000-09-14). Borlänge kommun har också gett ut en broschyr *Du gör skillnad – Youth at Risk* som ger en kortfattad information om YAR. Den går också att inhämta från kommunens hemsida. En videofilm om YAR i Borlänge är under utarbetande. Det finns också planer på att skriva en skrift om YAR utifrån socialförvaltningens perspektiv.

Ursprungligen har YAR-programmet sina rötter i *Tough Love*-rörelsen i Nordamerika. Sedan 1992 har programmet utvecklats av amerikanska och brittiska YAR-konsulter inom en organisation som heter YAR. Fram till 1999 hade 18 YAR-program genomförts i England, Scotland och Nordirland.

I Borlänge köpte socialförvaltningen modellen från YAR-organisationen i England. Borlänge har inte utbildat egna YAR-konsulter, utan anlitat amerikanska och brittiska konsulter som har en lång erfarenhet av att organisera och leda YAR-program. Konsulterna har också fungerat som handledare för enhetschefen och samordnaren. Utöver detta har konsulterna i samarbete med projektledningen informerat politiker, professionella och allmänheten om YAR, utbildat professionella och volontärer för YAR samt lett kurser och workshops för stödpersoner och ungdomar som deltar i YAR.

Eftersom Borlänge är den första kommun i Sverige som prövat YAR har projektledningen fått se till att manualen och anvisningarna om YAR har blivit översatta från engelska till svenska.

Utgångspunkt och innehåll

Utgångspunkten för verksamheten är de vuxnas vilja att hjälpa ungdomar i enlighet med YAR-programmet. YAR:s grundförutsättning är engagerade medmänniskor, såväl professionella som volontärer vilka är intresserade av att stödja ungdomar. Det förutsätter "committed people", d.v.s. människor som tar sitt åtagande utifrån ett engagemang och gör vad de lovar.

⁸ Se närmare YAR-dokument i referenserna.

Mål och principer

Det övergripande målet med YAR är att skapa förutsättningar för ungdomar att förändra sina liv utifrån målsättningar de själva sätter upp när de deltar i programmet. YAR utgår från att alla ungdomar har en framtid och att även de ungdomar som har problem har rätt till en värdefull framtid. På engelska har konceptet beskrivits som att

all young people have a worthwhile future, no matter what has been done to them or what they have done to others.

Själva programmet bygger på idén om att alla kan lära sig att ta ansvar för sitt eget liv och påverka hur den egna framtiden skall se ut. YAR-programmet erbjuder ungdomar, som kommer utanför samhället, en väg tillbaka med hjälp av de professionellas och de frivilligas (volontärernas) gemensamma hjälp. Detta sker genom att de deltagande ungdomarna under rekryteringsfasen och intensivkursen sätter upp mål för sina liv: som att sluta med droger och kriminalitet, att börja skolan igen etc. Inom YAR är det ungdomarna själva som sätter dessa mål, inte de professionella. För att kunna genomföra sina mål erbjuds ungdomar pedagogiska övningar individuellt och i grupp under intensivkursen och uppföljningsprogrammet, samtidigt som de får stöd av sina stödpersoner och de professionella som medverkar.

Ungdomar som har svåra neurologiska relationsstörningar, är lågt begåvade eller är psykiskt sköra, bör inte delta i programmet. Detta beror på att programmet kräver en viss förmåga att umgås med andra människor, att tänka abstrakt och att förstå sammanhang. Innan ungdomarna deltar i YAR genomgår de en läkarundersökning och bedöms av en psykolog.

De volontärer som deltar i YAR kan komma från den offentliga förvaltningen, föreningar, företag och organisationer etc. De kan verka inom YAR på betald eller obetald arbetstid.

I konceptet ingår också att återuppväcka "community". YAR syftar till att väcka förvaltningsars, föreningars, företags och kommuninvånarens intresse för att tillsammans arbeta för ungdomar i sitt lokalsamhälle.⁹

De centrala principer, som ingår i YAR-programmet, har sammanfattats enligt följande¹⁰:

- Ta eget *ansvar*.
- Se *möjligheterna* i livet. *Skapa en framtid* från nuet.
- *Självuttryck*¹¹. Få uttrycka känslor och tankar, berätta sin historia. Titta närmare på vem man är/har blivit och hur man uttrycker detta.
- *Kommunikation* med andra. Reflektion över sig själv och andra.
- *Gemenskap*. Att erbjudas och kunna ta emot stöd från vuxna för att genomföra de förändringar man själv föresatt sig. Att ta emot vägledning av trygga vuxna.

⁹ Det finns många översättningar av begreppet och ordet "community" (se vidare Turunen, 2000, 2001). Vanligtvis har det uppfattas som "lokalsamhälle" eller "gemenskap". Men begreppet refererar också till "sociala och lokala samfund", den sociala interaktionen mellan människor i ett system. Det kan vara en bysamfällighet, en arbetsplats, en etnisk grupp, en livsstilsgrupp, en grupp eller ett projekt som YAR. YAR är ett sätt att skapa möjligheter till social interaktion, tillhörighet, gemenskap och gemensamt arbete. Med tanke på YAR i Borlänge utgör kommunen ett territoriellt avgränsat område, där det prövas. Programmet syftar till att bygga upp ett socialt system där ungdomar och vuxna kan skapa interaktion, meningsfulla läroprocesser, gemenskap, stöd m.m. mellan varandra.

¹⁰ Se vidare broschyren om YAR och andra YAR-dokument.

¹¹ Vid IFO forum skulle vi hellre använda ordet självkänedom i stället för självuttryck.

Principerna är speciellt utformade för ungdomar, men gäller hela YAR-programmet. Beträffande ansvar lägger YAR-programmet stor vikt vid att varje person tar ansvar och håller det man lovar. Under YAR-programmet erbjuds samvaro med andra ungdomar och vuxna samt möjligheter att ta emot stöd och vägledning av vuxna för att genomföra de förändringar man själv föresatt sig. I detta ingår att lära sig respektera sig själv och andra.

Faser

YAR är indelad i tre huvudfaser: förberedelse, utförande och uppföljning. Respektive fas förutsätter organisering av såväl materiella som personella resurser för att åstadkomma de aktiviteter som förväntas.

Förberedelsefasen (jfr tidslinje i bil. 1) tar från nio till tolv månader. YAR sätts igång genom informationsmöten och socialt mobiliserande nätverksarbete för att väcka intresse för YAR. Projektledningen inbjuder förvaltningar, föreningar, företag, församlingar, organisationer och kommuninvånare till informationsmöten och tar direkt kontakt med personer som kommer. Allt förberedelsearbete görs enligt detaljerade anvisningar som ingår i YAR-programmet, men den lokala implementeringen sker utifrån de lokala villkor och resurser som finns. Syftet med allt förberedelsearbete är att skaffa såväl personella som materiella resurser för årets mål – intensivkursen. Det optimala antalet medverkande under YAR:s första år är 150 volontärer.

Nästa steg i förberedelsen innebär att samordnaren bygger upp särskilda team av volontärer, vilka har olika arbetsuppgifter för YAR. I Borlänge utformades sju team varav ett upphörde. De sex var *produktionsteamet* (Production team), *ungdomsteamet* (Youth enrollment team), *möteteamet* (Local events), *informationsteamet* (Outreach team), *stödpersonteamet* (Committed Partner) och *teamet för volontärer på kursveckan* (Volunteers onsite). Dessa beskrivs närmare längre fram.

En del volontärer värvas som *stödpersoner* (committed partners) åt ungdomar. För att bli en stödperson krävs att man har engagemang för unga människor och vill göra en frivillig insats. Stödpersonen måste ta ställning till att stödja en ungdom under ett helt år. Den som vill bli en stödperson måste vara 21 år gammal och får inte vara dömd för sexualbrott med barn. När folk anmäler intresse för att bli stödpersoner intervjuas de av teamet för stödpersoner, vilka är utbildade för uppgiften. Stödpersonerna förväntas ge ett medgivande till att YAR kan kontrollera kriminalregistret.

Förberedelsearbetet utmynnar i att genomföra *en intensivkurs* (Residential). Intensivkursen, som tar cirka en vecka, är avsedd för 25 ungdomar, 50 stödpersoner och 70-tal andra volontärer. För intensivkursen behövs volontärer på heltid och deltid. De organiseras i elva team (team on site)¹²: office team, site team, kitchen team, logistic team, coaches' team, SIT-team, security team, well-being-team, therapist, volunteer area team, set-up team. Dessa team ser till att kursen fungerar alltifrån matlagning till kommunikation med yttrevärlden. Intensivkursen beskrivs närmare nedan.

Uppföljningen innebär 12 månaders efterarbete med de ungdomar som genomfört intensivkursen i enlighet med YAR-programmet. Varje ungdom får en personlig stödperson som är en volontär. Såväl den unge som stödpersonen deltar under uppföljningsperioden i workshops

¹² Under intensivkursen användes de engelskspråkiga beteckningarna.

som ordnas varje månad.¹³ Uppföljningen sker därmed såväl enskilt som i grupp. Under uppföljningen arrangeras också volontärmöten, storgruppsmöten, samtal i små grupper och varannan månad ett föräldramöte. I Borlänge sattes uppföljningen igång i oktober 2001 och den pågår till september 2002.

Programmet avviker i många avseenden från det traditionella sociala arbetet inom socialtjänsten. Det bedrivs inte enbart av professionella socialarbetare utan YAR sammanför människor med alla typer av yrkesbakgrunder och kompetenser. Det behövs kompetenser alltifrån matlagning och tekniskt kunnande till att leda ett YAR-program eller ett team. I YAR-programmet finns plats för allas medverkan.

Sammanfattningsvis bygger YAR på idén att erbjuda ungdomar i riskzon möjligheten att välja ett bättre liv för sig själva med stöd av professionella och volontärer i lokalsamhället. YAR-programmet erbjuder ungdomar möjligheter till att å ena sidan sluta med missbruk, droger, brott etc och att å andra sidan skapa nya möjligheter till självutveckling. Den socio-emotionella träningen i YAR – som är av kognitiv¹⁴ art – innebär att ungdomar med hjälp av programmet kan utveckla en ny social kompetens för sina liv: att uttrycka sig själv, att sätta upp mål för sina liv, att lära sig känna sig själv, att ta ansvar, att hantera egna känslor, att komma över sina egna rädslor, att utveckla empati, att hantera relationer, att kommunicera med andra, att tala inför varandra, att lita på andra och att samarbeta med andra.

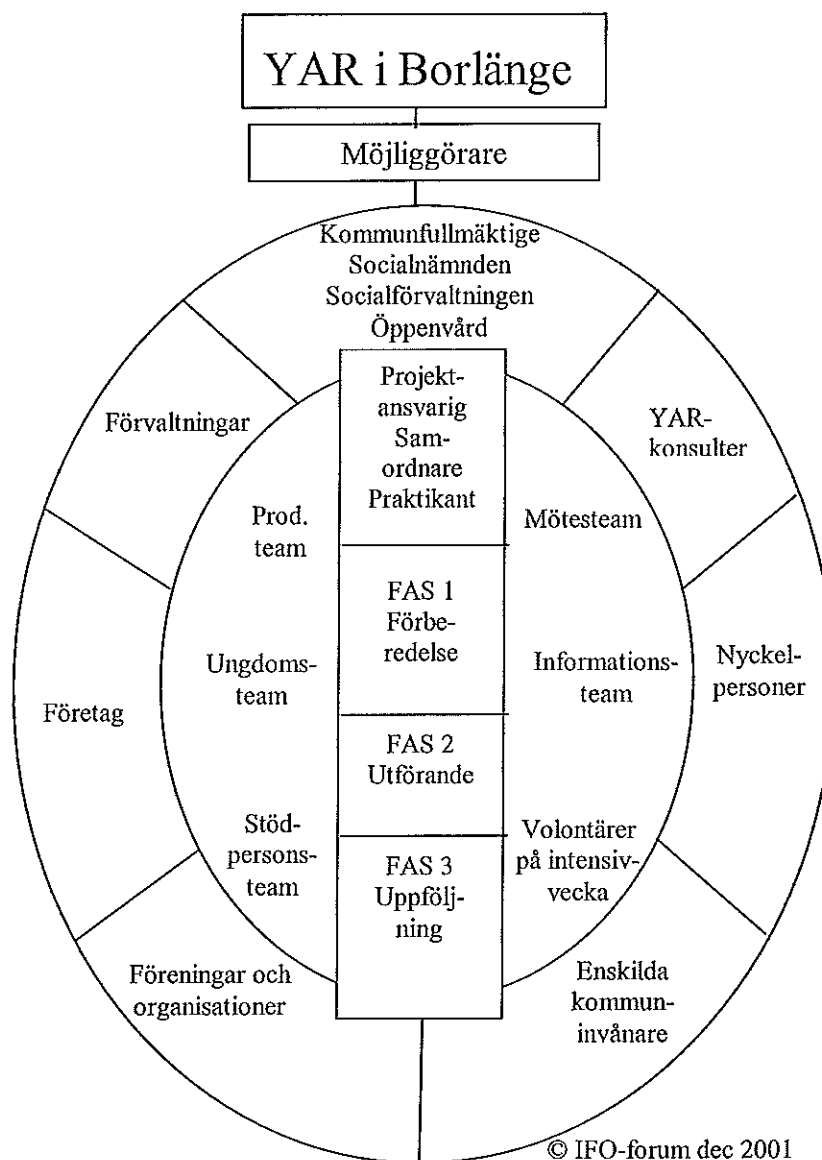
Organisation, roller och funktioner

Vad gäller YAR:s organisation i Borlänge finns det flera möjliggörare som bidragit till uppbyggnaden av Borlänge-modellen (se figur nedan).

¹³ Varje uppföljningsmånad har ett eget tema: Månad ett: "Att hålla sitt löfte". Månad två: "Relationer". Månad tre: "Fritid-Julfirande-Kreativitet". Månad fyra: "Konfliktlösning". Månad fem: "Syssetsättning". Månad sex: "Att leva med missbruk". Månad sju: "Brott". Månad åtta: "Att åstadkomma en förändring i kommunen". Månad nio: "Personlig prestation". Månad tio: "Kreativitet". Månad elva: "Fritt val". Månad tolv: "Sammanställning och slutförande". Varje ungdom skall under de 12 månaderna också skapa en idé om vad han eller hon vill bidra med till sin kommun i syfte att förändra sitt liv och skapa ett bättre samhälle. Under den sista månaden tittar ungdomarna tillsammans med de vuxna närmare på vad de har åstadkommit under de gångna 12 månaderna. (Se vidare kompendiet "YAR – Borlänge. Uppföljningsprogram oktober 2001 – september 2002").

¹⁴ YAR poängterar vikten av beteendeförändring genom tankemässig och känslomässig inläring i form av distinktionsbaserat lärande. Utöver de fysiska aktiviteterna som erbjuds ges ungdomar möjligheter till att formulera tankar om sina egna liv. När de lyckas göra en urskiljning i sina upplevelser så öppnar det möjligheter att upptäcka nya sidor av sig själva och nya möjligheter i livet. De tekniker som används i programmet är såväl verbala och insiktsfrämjande som beteendeoriktade. Det finns många likheter mellan YAR och kognitiv terapi. Den senare utgår från att människans tankar bestämmer både hennes känslomässiga reaktioner och hennes handlingar. Nya tankar ger en valmöjlighet att välja annorlunda handlingar och påverka sitt eget beteende.

Figur 1. Organisationsbild av YAR i Borlänge

Inom kommunen har socialnämnden varit huvudman för YAR. Nämnden har varit politiskt och socialförvaltningen administrativt ansvarig för projektet. Enhetschefen för öppenvård har varit såväl initiativtagare som huvudansvarig för projektet, bl. a. för lansering av YAR, kontakterna utåt, upphandling samt företagskontakterna. Detta har hon gjort parallellt med sitt uppdrag som chef för öppenvården. Samordnaren har haft huvudansvar för organiseringen och koordineringen av YAR:s vardagsarbete. Hon har fungerat som "spindel i nätet" mellan enhetschefen, sex team, myndigheter, organisationer och föreningar samt andra nyckelpersoner som arbetat för YAR. Även administratören vid enheten för öppenvård har hjälpt YAR med administrativa arbetsuppgifter, i synnerhet vad gäller enhetschefens arbete. I september 2001 anställdes en teamledare för möteteamet som praktikant på heltid vid YAR. Hon har speciellt hjälpt till kring förkursen, intensivkursen, välkomstfesten och uppföljningen.

Teamens främsta uppgift är att förbereda intensivkursen för och med ungdomar. *Produktionsteamet* har huvudansvar för att leta sponsorer för intensivkursveckan och få fram de materiella nödvändigheterna. *Mötesteamet* letar kurslokaler och iordningställer dessa med det material som produktionsteamet lyckas skaffa fram. Detta team fungerar som allt-i-allo genom att kopiera, faxa och ordna praktiska ärenden. *Informationsteamet* informerar om program och förmedlar information mellan teamen. *Ungdomsteamet* värvar ungdomar och motiverar ungdomar som vill delta i programmet. *Stödpersonsteamet* värvar volontärer som vill bli stödpersoner till ungdomar. *Teamet för volontärer på kursveckan* värvar volontärer för att under intensivkursveckan ha ett hel- eller deltidsengagemang i de team som verkar på kursgården.

Teamen utbildas för sina uppgifter i enlighet med YAR-programmet. De som aktivt deltar i YAR-projektet, teamledare och volontärer, får träning i konflikthantering, teamwork, lyssnandets konst, relationer och kommunikation samt hur man kan bli mer kraftfull i sitt engagemang.

Myndigheternas och organisationernas (agencies) roll är att identifiera och motivera ungdomar till programmet. I Borlänge har de centrala myndigheterna och organisationerna varit socialförvaltningen, frivården (kriminalvården), Hushagsgymnasiet, barn- och ungdomsenheten och polisen. De enheter vid socialförvaltningen som har deltagit i denna uppgift har varit ungdomsgruppen, ekonomigruppen, invandrarenheten och missbruksenheten.

Nyckelpersoner och medhjälpare (facilitator) vid myndigheter och organisationer motiverar ungdomar att delta i YAR-programmet. De är i många fall personer som arbetar professionellt med ungdomar och som har en relation till dem före och efter YAR. Värvningen av ungdomar sker i samarbete mellan ungdomsteamet och nyckelpersonerna. I Borlänge fanns fem nyckelpersoner, en person från respektive polisen, socialförvaltningen, Hushagsgymnasiets individuella program, fältfritidsledarna och frivårdsmyndigheten.

Föreningar och andra sammanslutningar kan stödja YAR på många sätt: genom att informera, sponsra, erbjuda personal att medverka i YAR, motivera sina medlemmar att bli volontärer eller ungdomar att delta i YAR.

De föreningar och sammanslutningar i Borlänge, som under 2001 aktivt medverkade i YAR, var: ABF (Arbetarnas bildningsförbund), Arbetslinjen-Klippan (ett personalkooperativ för arbetsträning och social habilitering med arbetslösa ungdomar), KFUM (Kristna Föreningen Unga Människor)¹⁵, IOGT-NTO-nykterhetsrörelsen och UR-projektet (Ung Resurs, ett kommunalt projekt för aktiverande rehabilitering av arbetslösa ungdomar). I och med att teamledaren för produktionsteamet kom från KFUM, fick förbundssekreteraren från KFUM en central roll i YAR-projektet i Borlänge. Vid sidan av dessa föreningar och sammanslutningar har det funnits många andra föreningar och idrottsklubbar som också visat intresse för att vid behov delta i YAR, i synnerhet under uppföljningsfasen.

Företagarna kan delta i två roller, dels genom att sponsra med pengar, produkter eller service, dels låta personal på arbetstid delta med olika insatser, t. ex. genom att vara volontär.

Sammanlagt 67 företag och organisationer i Borlänge sponsrade YAR med pengar, produkter och service. Bland dessa fanns flera typer av företag alltifrån stora tillverkningsindustrier och

¹⁵ I Borlänge heter KFUM så. M står för unga människor istället för unga män.

livsmedelskedjor till mindre företag som t. ex. advokat- och städ- och elfirmor samt lokala tidningar. Bland organisationer fanns bildningsförbund, kyrkor, skolor och förbund.¹⁶ De företag som i Borlänge lät sin personal delta i YAR på arbetstid var Borlänge Energi, Scandic Hotell, SSAB samt Stora Enso.

Därutöver kan *enskilda kommuninvånare* delta i YAR i olika roller: som volontärer, stödpersoner eller med enstaka uppgifter. I Borlänge har enskilda personer utöver att bli volontärer eller stödpersoner hjälpt till med sponsring, gratis annonsering, översättningar m.m. De flesta översättningarna från engelska till svenska gjordes gratis av en kommuninvånare. Detta gjorde hon som en frivillig insats för YAR.

Intensivkursen

Intensivkursen för och med 25 ungdomar ingår i utförandefasen. Den inleds med en *förkurs* (precourse) och avslutas med en *välkomstfest* (welcome home), då ungdomar och övriga kommer hem från intensivkursen.

De ungdomar som bestämmer sig för att delta i YAR måste delta i förkursen, intensivkursen och uppföljningen i enlighet med ett kontrakt som de skrivit på. Intensivkursen är krävande såväl fysiskt som känslomässigt. Kursen genomförs i bestämda former under ledning av utbildade och erfarna YAR-konsulter. Reglerna för kursen är klara och tydliga. I Borlänge leddes den av amerikanska och engelska YAR-konsulter i samverkan med projektledningen och volontärer från Borlänge och Stockholmstrakten.

Själva kursen är upplagd i olika typer av fysiska och socialpedagogiska aktiviteter timme för timme. Aktiviteterna är detaljstyrda och känsloladdade. Dagarna börjar med morgongymnastik. Lektioner, äventyrs- och upplevelsebaserade övningar är konfrontativa och genomförs med stor omsorg om de unga i närvaro av många vuxna. Övningarna syftar till att få ungdomarna att reflektera över sina liv och de känslor som uppstår under kursen och övningarna. Ingenting lämnas åt slumpen. Under kursveckan har ungdomarna folk runt sig hela tiden, såväl på dag- som kvällstid. Säkerhetsteamet är det team som håller reda på var ungdomarna finns och guidar dem till rätt plats för varje aktivitet.

Alla övningar på kursen går ut på att öva sig på YAR-principerna – ansvar, möjligheter, självuttryck, kommunikation och gemenskap. Lektionerna och övningarna handlar inte om att genom ”pekpinnar” visa hur man bör leva, utan var och en får komma till insikt om sig själv och sina handlingar inför andra. Programmet syftar till att stödja ungdomar att tala om sina äkta känslor autentiskt utan en mask.

Under kursen utses en särskild stödperson (committed volunteer) till varje ungdom. Denne åtar sig att stödja ungdomen att genomföra sina beslut under kursen och den efterföljande uppföljningsfasen.

På kursens fjärde dag organiseras en VIP-kväll. Gäster från den offentliga sektorn och näringslivet inbjuds att delta i dagens aktiviteter samt samvara med ungdomar och volontärer. Media inbjuds endast till uteaktiviteterna. VIP-kvällen är ett sätt att sprida information om YAR och erbjuda utomstående en möjlighet att få en konkret inblick i YAR:s intensivkurs.

¹⁶ Se närmare förteckning över sponsring.

YAR:S FRAMVÄXT I BORLÄNGE

Det tog tre år att förankra idén om YAR i Borlänge. Så lång tid tog det innan socialnämnden ställde sig bakom förslaget och kommunstyrelsen biföll förslaget om att pröva och implementera YAR utifrån ett Borlängeperspektiv. Initiativet till YAR i Borlänge togs av enhetschefen i en situation då hon som nyanställd chef hade fått i uppdrag av socialnämnden att utveckla öppenvården. I sökandet efter nya modeller kom hon i kontakt med YAR genom en kollega i Solna, där enhetschefen tidigare hade varit socialarbetare. Kollegan i sin tur hade arbetat i ett svenskt nätverk som höll på att introducera YAR i Sverige.¹⁷

Nedan beskrivs först den långa vägen fram till kommunstyrelsens beslut i 10 steg på basis av YAR-dokument och intervjuer med enhetschefen. Uppgifterna har kompletterats genom intervjuer med Anna Eriksson, f.d. socialchef, Carl-Gunnar Höij, nuvarande socialchef, Kenneth Persson (s), socialnämndens ordförande och Peter Hultquist (s), kommunalråd.

Att förankra idén om YAR

Den treåriga förankringsprocessen förutsatte en långsiktig och engagerad strategi för att övertyga professionella och politiker om YAR som en alternativ möjlighet att arbeta med ungdomar i Borlänge.

De tio steg som identifierats för att förankra YAR i Borlänge var:

- personliga kontakter med YAR-nätverket i Sverige 1998
- förmågan att väcka intresse för YAR i kommunen
- information om YAR och bildandet av debattforum
- presentation av YAR-programmet i socialnämnden i början av 1999
- bildandet av en arbetsgrupp för en konferens med tema "Ungdomar i riskzon"
- uppföljningsmöte
- studieresa till England och deltagande i YAR-programmet
- bildandet av en referensgrupp
- kartläggning avseende ungdomsproblematik i åldrarna 15-25 år 1999
- utredning beträffande behovet av öppenvård och förslag på inrättandet av ett Borlänges YAR (2000-03-15)

Idén om YAR slog inte an hos de professionella och politikerna på en gång. De första personer att väcka intresse hos för YAR var socialchefen och hennes närmaste medarbetare samt socialnämndens ordförande. Nästa steg var att åka på introduktionsdagar om YAR i Sverige. Det fanns såväl intresse för som skepsis mot programmet i kommunen. Programmet presenterades för socialnämnden i början av 1999 då nämndledamöterna fick se en videofilm om YAR. Denna visning väckte en livlig och delvis polariserad debatt om YAR. Några tyckte att det påminde om frälsning inom "Livets ord" eller "Amerikanerna i aktion", medan andra tyckte att det var någonting konkret som verkligen behövs. Debattvägarna gick höga i nämnden och processen gick vidare.

¹⁷ Det finns en ekonomisk förening för YAR i Sverige, grundad av Ann-Lie Granroth tillsammans med några andra intresserade. Ann-Lie Granroth själv hade kommit i kontakt med YAR genom att hennes vänner i England hade inbjudit henne till att delta i ett YAR-program i England. Hon blev intresserad av programmet och började bygga upp ett nätverk av intresserade i Sverige.

Till slut tog socialnämndens ordförande tydlig ställning för YAR och ansåg att man förutsättningslöst skulle undersöka modellen. Socialnämnden beslutade att anordna en konferens med tema "Ungdomar i riskzon" där YAR skulle presenteras för en vidare krets av intresserade. Det bildades en arbetsgrupp för denna uppgift. Konferensen, till vilken inbjöds beslutsfattare och andra viktiga nyckelpersoner, organiserades hösten 1999. Bland medverkande fanns Niel Wragg, grundare och verkställande direktör vid YAR, och en före detta verkställande direktör från dataföretaget ICL i England. Cirka 140 deltog i konferensen, och dessa var främst verksamhetsansvariga och chefer från olika förvaltningar, vilka arbetar med ungdomar. Bland deltagare fanns också representanter för föreningar, företag och församlingar. Ett uppföljningsmöte organiserades för dem som deltagit i konferensen. Vid detta tillfälle utfrågades de närvarande om vad de ansåg om konferensen och hur man i Borlänge kunde tänka sig gå vidare med processen. Mötesdeltagarna sa ja till att undersöka YAR vidare. Enhetschefen åkte till England och deltog i ett YAR-program. I intervjun berättade enhetschefen om denna erfarenhet *som att kasta sig ut på en mycket okänd mark*, men att hon blev övertygad om programmet.¹⁸

För att öka delaktighet i skissandet av en Borlänge-modell bildade man en referensgrupp bestående av representanter för förvaltningar och föreningar. Centrala frågor i denna fas var: *Hur skulle det vara möjligt att organisera YAR i Borlänge?*, *Vad skulle det kosta?* och *Har vi ungdomar som passar till YAR?* Nästa steg var att kartlägga ungdomsproblematiken i kommunen.

Kartläggningens resultat

Kartläggning avseende ungdomsproblematik i åldersgruppen 15-25 år utfördes av Borlänge Brottsförebyggande Center (BBC) under 1999. Personalen på BBC representerar polismyndigheten, socialförvaltningen, frivården och kommunkansliet. Centret sammanfattade statistik om aktuella ärenden från berörda myndigheter och intervjuade nyckelpersoner om ungdomskriminalitet, samverkan samt åtgärdsförslag. Av kartläggningen framgår att 1999 fanns färre antal individer i myndighetsregistren än föregående år, men att de intervjuade upplevde ett ökat och grövre våld bland ungdomar.

I kartläggningen redovisas att polismyndigheten hade 120 individer mellan 15-25 år registrerade som skäligen misstänkta för brott under första halvåret 1999. Socialtjänsten hade i sina register i november 1999 158 individer mellan 15-25 år, varav 73 bedömdes vara aktuella. Frivårdsmyndigheten hade mellan januari 1998 och oktober 1999 handlagt ärenden rörande 44 personer. I november 1999 stod 29 Borlängebor i åldersgruppen 15-25 under övervakning. Kartläggarna påpekade att studien inte gav hela sanningen om problembilden, eftersom all brottslighet eller missbruk inte kommer till myndigheternas kännedom och därmed inte heller registreras.

De 19 intervjuade nyckelpersonerna i BBC:s kartläggning var fyra tjänstemän från socialförvaltningen, tre poliser i olika funktioner, två frivårdsinspektörer, en mottagnings-sköterska och en arbetsledare på Barn- och ungdomspsykiatriska kliniken (BUP), två fältfritidsledare, en fritidsassistent, en biträdande rektor, två köpmän och två ungdomar. Av BBC:s intervjuer framgår att de intervjuade ansåg att brottsligheten hade blivit tuffare, och att det var en liten

¹⁸ Det finns dokumentation om och utvärderingar av programmets effekter. I dessa redovisas bl.a. att 60-70 procent av ungdomarna lyckats uppnå de mål som de föresatt sig och att ungdomarna kunnat sluta med missbruk, kriminalitet och våld. (Se närmare engelska YAR-länkar på www.borlange.se).

grupp som stod för en stor del av brottsligheten. Det fanns enligt de intervjuade en tendens till gängbildningar och kriminella nätverk. Drogerna hade blivit lättare att få tag i och inställningen till drogerna hade blivit allt mer liberal. Alkohol (folköl och svartsprit), cannabis och amfetamin var de vanligaste drogerna. Alla intervjuade var positiva till samverkan som de ansåg nödvändig, men som inte fungerade på ett tillfredställande sätt. De intervjuade poängtrade även vikten av föräldrasamverkan. Kartläggarna skrev i sina kommentarer att de intervjuade hade haft svårt att ge konkreta åtgärdsförslag. Bland de förslag som ändå gavs nämndes behovet av förebyggande arbete i synnerhet bland marginaliserade ungdomar, föräldramedverkan, samordning av befintliga verksamheter och resurser samt alternativa boendeformer. Av projektverksamheter fanns många dåliga erfarenheter. Om projektverksamheter ansåg man att de startades upp utan tillräcklig analys av problembild, behov och resurser. Om nya projekt skulle startas i Borlänge skulle de enligt de intervjuade samordnas och kontrolleras bättre än tidigare. Trots misstankar mot projektverksamheter gav kartläggningens resultat stöd för argumentationen om behovet av särskilda insatser för utsatta ungdomar.

Hinder

Trots mycket information om YAR var det inte lätt för professionella och andra att begripa vad YAR egentligen var för ett slags arbetssätt. Programmet ansågs av många skeptiskt inställda att vara alltför amerikanskt och känslomässigt. Den fanns också oro för att använda programmet bland utsatta ungdomar med komplex psykosocial problematik inom öppenvård. De frågor som ställdes till enhetschefen handlade också om rädsla inför det nya.

- *Hur skall du tro att du får volontärer till detta projekt?*
- *Tänk att du är i Sverige!*
- *Det är nog så svårt att värva kontaktpersoner till socialtjänsten.*
- *Hur kommer vi in i det här?*
- *Vad är våran roll?*

Det radades upp en lång lista av hinder. Svårast har det enligt enhetschefen varit att övertyga de professionella om YAR, i synnerhet dem som lägger stor vikt vid att som professionella hålla en professionell distans till klienter.¹⁹

Drivkrafter

Det fanns stunder under processens gång då enhetschefen kände sig ensam om YAR, även om hon hade stöd hos socialchefen, chefen för barn- och ungdomsenheten, socialnämndens ordförande och många andra. I ett kritiskt moment tog socialnämndens ordförande, Kenneth Persson, det avgörande steget att driva projektet som socialnämndens projekt. Trots detta hade förarbetet fram till beslutet om YAR legat mycket på enhetschefens axlar och på hennes entusiasm och engagemang. Detta har också bekräftats av andra intervjuade.

En av enhetschefens drivkrafter var att hon har varit intresserad av att utveckla öppenvården mot en framtida socialtjänst som var beredd på att möta nya behov. Hon har varit kritisk mot den situation inom socialtjänsten där ungdomars problem kommer in som anmälningar och socialsekreterare möter detta i ett mycket sent skede. I den gällande kulturen söker inte ungdomarna själva hjälp. YAR för henne är ett sätt att arbeta på nya arenor och utvidga social-

¹⁹ Att döma av andra intervjuer var motståndet starkast inom den egna förvaltningen.

arbetarrollen för att möta problemen i ett tidigare skede. Redan under introduktionsfasen var hon medveten om att YAR kunde skapa många krockar mellan svenskt socialtjänsttänkande och de förutsättningar som finns i Borlänge. Enligt enhetschefen erbjuder YAR en ny gemensam arena för mänsklig kommunikation och problemlösning mellan ungdomar och andra, som socialtjänsten kan lära sig mycket av.

YAR-metodiken handlar om att hjälpa människor på deras egna villkor.

Förslag till YAR

I början av 2000 utarbetades det första skriftliga förslaget till Borlänge-modellen i utredningen (2000-03-15), författat av enhetschefen och Larserik Glännerud, resultatschefen för barn- och ungdomsenheten. I utredningen beskrev utredarna nuläget inom öppenvården och formulerade målen för YAR-Borlänge.

De fem övergripande målen var:

- att genom YAR utveckla socialt arbete med ungdomar inom öppenvård
- att engagera kommuninvånare till att arbeta med ungdomar
- att minska behovet av institutionsplaceringar av socialt utsatta ungdomar
- att utveckla flexibla samarbetsformer
- att bidra till ökat samhällsengagemang

Delmålen syftade till:

- att skapa ny kunskap och kunskapsutveckling i form av en lärande organisation för social mobilisering för utsatta ungdomar
- att skapa kunskap om ett nytt kognitivt behandlingsprogram i mobila öppna former
- att erhålla bestående kunskaper i det stödjande och behandlandet sociala arbetet

Beslut om YAR

Egentligen sattes YAR-processen i gång redan 1998, men efter socialnämndens beslut den 21 juni 2000 och kommunstyrelsen beslut den 14 september 2000 kunde implementeringen av YAR-programmet startas i december 2000, då samordnaren anställdes. Den externt finansierade projekttiden löper således från december 2000 till och med november 2002.

Vad gäller de formella besluten, beslutade socialnämnden att ställa sig bakom socialförvaltningens förslag till genomförande av projektet "Youth at risk-Borlänge". Kommunstyrelsen biföll förslaget och beviljade en miljon kronor till projektet. Detta beslut var mycket viktigt med tanke på ytterligare finansiering. De villkor som finns hos länsstyrelsen för att söka projektmedel förutsätter att kommunen står för minst 50 procent av kostnaderna. Dessutom får kommunerna länsstyrelsens projektmedel i efterskott, vilket innebär att kommunen måste stå som en ekonomisk garant för projekt.

Under senhösten utformades även riktlinjerna för utvärderingen. Av den projektbeskrivning av YAR (2000-10-16) som skickats till Socialstyrelsen framgår att YAR förväntas ge följande effekter: att ungdomarna efter ett avslutat YAR-program får en bättre livssituation och att de inte längre förekommer i socialförvaltningens ungdomsgrupp eller i polisregistret samt att 70 procent av de ungdomar – som deltar i programmet – får en ny inriktning på sin livssituation.

Det förväntas också att man med hjälp av YAR kan skapa förbättrade samverkansformer för personal som arbetar med ungdomar och slutligen att man genom YAR kan bidra till ökad kunskap och ökat engagemang hos flera vuxna för utsatta ungdomar i kommunen.

Finansiering

Eftersom YAR kombinerar flera olika typer av finansieringskällor har informationen om kostnaderna varierat 2001. YAR som projekt omfattar såväl offentliga som icke-offentliga materiella och personella resurser. Av dessa resurser finns ingen slutredovisning. Budgeten för särskilda projektmedel från kommunen, länsstyrelsen och socialstyrelsen omfattar enligt enhetschefen under åren 2000-2002 ca 2 miljoner.

Den icke-offentliga finansieringen har bestått av pengar, material, personal och annan hjälp från företag, organisationer och enskilda kommuninvånare. Vissa företag har även låtit de anställda, som ställt upp som volontärer för YAR, göra frivilliga insatser på arbetstid. Det finns ännu inte några slutgiltiga sammanställningar av värdet av denna sponsring. Det finns inte heller några sammanställningar över hur många obetalda timmar volontärerna har gjort. Teamledaren för produktionsteamet uppskattade att han sammanlagt arbetat i sex veckor för YAR. Volontärernas insats har varierat mycket, men alla som deltagit i YAR har fått arbeta mer än de trodde i början av projektet. En person skattade att hon hade behövt minst en dag per vecka för YAR. Hon hade gärna gjort det, men den verkliga livssituationen möjliggjorde inte detta. Även samordnaren hade samlat på sig många övertidstimmar.

YAR:S FÖRSTA ÅR I BORLÄNGE

Start

De inledande arbetsmoment som ingår i YAR sattes igång i enlighet med tidslinjen (bil. 1) vid årsskiftet 2001. Vid samma tidpunkt inträffade en tragisk händelse i Borlänge där en ung pojke blev mördad under nyårsnatten 2000-2001. Denna händelse väckte oro i staden och bidrog till en diskussion om att något måste göras. På lokaltidningarnas insändarspalter kritiserade Borlängebor myndigheterna för att inte göra något åt den förvärrade situationen av kriminalitet och våld i staden. I denna situation skrev enhetschefen och samordnaren en gemensam artikel där de informerade om YAR och erbjöd kommuninvånare en konkret möjlighet att tillsammans med de professionella göra någonting åt situationen (se bil. 2). Även en företagare, involverad i projektet, skrev en artikel i samma anda om att det inte bara är socialtjänsten som ensam kan lösa de problem som finns. Det behövs allas medverkan.

I många dokument om YAR har Borlängebor inbjudits till samverkan med följande uppmaningar:

En kan inte göra allt
Alla kan göra något
Tillsammans kan vi göra mycket

I Borlänge har YAR samlat förvaltningar, föreningar, företag, församlingar och kommuninvånare för att göra något konkret åt de aktuella problemen bland ungdomar.

Uppbyggnad

De viktigaste arbetsmomenten har efter socialnämndens beslut den 21 juni 2000 och kommunstyrelsens beslut den 14 september 2000 enligt tidslinjen (bil. 1) bestått av:

- köp av YAR-tjänster och avtal med YAR-konsulter i England
- kontaktskapande med intressenter – företag, föreningar, kommuninvånare m.fl.
- anställning av samordnare från och med december 2000
- informationsträff den 5 februari och upptakt – kick-off – den 15-17 februari 2001
- uppbyggande av team av volontärer för YAR våren 2001
- värvning av volontärer våren och sommaren 2001
- värvning av ungdomar och stödpersoner augusti-september 2001
- förkurs (precourse) i anslutning till intensivkursen i början av oktober 2001
- genomförande av intensivkursen (residential) och välkomstfesten 8-13 oktober 2001
- uppföljning av ungdomar oktober 2001 till september 2002 (pågående)

Informationsmötet den 5 februari 2001 samlade ett 60-tal intresserade. Av dessa anmälde 33 sitt intresse för att ta uppgifter för YAR. Av dem bildades på upptaktsmöten den 15-17 februari embryot till sju team vars arbete lade grunden för YAR-programmet under våren och sommaren.

De sju team som bildades på upptaktsmöten var:

- *Produktionsteam* (Production team)
- *Möteteam* (Local events)
- *Informationsteam* (Outreach team)
- *Ungdomsteam* (Youth enrollment team)
- *Stödpersonsteam* (Committed partner team)
- *Teamet för volontärer på intensivkursen* (Volunteers on sight)
- *Administrationsteam* (Administration team)

Administrationsteamet upphörde senare och det blev sex team kvar. Viktigt för uppbyggnaden av teamen var att samordnaren och teamledarna lyckades skapa förtroende för varandra och tog ansvar för sina respektive uppgifter. Sammanlagt kom teamen i Borlänge att omfatta 49 personer, från två till sexton personer i respektive team. Det största teamet var ungdomsteamet med sexton personer. Alla andra team upplöstes efter intensivkursen utom möteteamet. Optimalt sett borde teamen ha omfattat 60-70 personer.

Resultat av förberedelse- och utförandefaserna

YAR i Borlänge lyckades genomföra programmets två första faser. Detta har dock skett med mindre antal volontärer än programmet egentligen förutsätter. Slagordet har under 2001 varit:

Att tillsammans kan vi åstadkomma en skillnad.

I början av projektet hade man ambitionen att värva 150 aktiva volontärer. Maximalt stod 146 namn på volontärlistan, men projektledningen och teamen lyckades inte engagera dem alla. Det blev många avhopp i sista minuten. Förberedelse- och utförandefaserna genomfördes således med färre volontärer än man från början tänkt, vilket innebar att de som ställde upp fick arbeta hårdare. Exempelvis var målet för ungdomsteamet 25 personer. Ett tag hade man 20, men när socialsekreterare senare upptäckte att teamarbetet innebar en rollkonflikt för dem, lämnade de teamet. Till följd av detta sjönk antalet teammedlemmar till 16 volontärer. Senare konstaterade mest aktiva i teamet att i själva verket fick sex till nio volontärer göra det mesta av arbetet. Denna erfarenhet av grupparbete är dock inte unikt för YAR.

Beträffande intensivkursen var målet minst 60 volontärer på kursveckan. I realiteten var 54 personer beredda att delta i intensivkursen, men endast 36 deltog i den förberedande kursen. Sammanlagt medverkade till slut 47 volontärer i intensivkursen. Som förstärkning hade projektet lyckats värva en del volontärer från YAR-nätverket i Stockholm. Volontärerna deltog även i denna kurs på såväl betald som obetald tid.

Målsättningen var att rekrytera 40 stödpersoner. 27 anmälde intresse för denna roll. Två veckor före kursen hade antalet intresserade gått ner till 18 personer. Endast 15 av dessa genomförde förkursen som planerat. I sista minuten lyckades man värva och utbilda 25 stödpersoner för 25 ungdomar.

För att värva ungdomar organiserade YAR 18 presentationer. Till dessa kom 93 ungdomar, varav 63 sa ja till programmet. Ungdomsteamet lyckades göra intervjuer med 43 ungdomar. Till förkursen kom 33 ungdomar. Till avresedagen kom 26 ungdomar. 23 steg på bussen som förde ungdomarna till intensivkursen utanför Borlänge. 21 genomförde kursen. Två avvek från kursplatsen på den femte dagen. En av dem har velat fortsätta och fått göra det efter en noggrann redogörelse för sina motiv inför YAR-ledningen och de deltagande ungdomarna. Därmed lyckades YAR i Borlänge nästan uppnå det optimala målet med 25 ungdomar som YAR planerats för.

Intensivkursen ägde rum på Saxenborgs pensionats- och konferensgård i Grangärde den 8-12 oktober 2001. Konferensgården ägs av IOGT-NTO-rörelsen och ligger på en avskild plats en timmes bilresa från Borlänge. Välkomstfesten, som organiserades i anslutning till intensivkursen, ägde rum den 13 oktober i Borlänge.

Sammanlagt har 93 volontärer verkat för YAR:s genomförande under dess första år i Borlänge. De volontärer som har deltagit i YAR har kommit från alla samhällsklasser och haft olika yrkesbakgrunder samt många olika yrkeskompetenser. En del volontärer har arbetat för YAR utifrån sin tjänst, andra utan ersättning. Även de som har arbetat utifrån sin tjänst har därutöver gjort frivilliga insatser utan betalning.

Ungdomar som anmälde sig till YAR

När antalet intresserade ungdomar var 37 gjordes en kortfattad sammanställning av vilken typ av problematik de hade. Av de 37 utfrågade var 22 pojkar och 15 flickor i åldrarna från 15 till 21 år. En hade avstått från att svara på frågorna, varför den bild av ungdomarnas problematik som tecknas nedan grundar sig på de uppgifter som 36 ungdomar gav om sig själva på YAR-konsulternas frågor. Svaren avspeglar den problematik som de 23 ungdomarna som deltog i

intensivkursen hade. Nedan redogörs för några uppgifter ur YAR-konsulternas sammanställning.²⁰

Ungdomar i 16-årsåldern var den största gruppen bland de 36. Åtta ungdomar hade invandrarbakgrund och härstammade från Finland, Iran, Kosovo, Kurdistan och Somalia. Nio ungdomar levde tillsammans med sina biologiska föräldrar. Nio ungdomar levde med modern och två ungdomar med fadern. Fem ungdomar levde med modern och en styvfar och två med fadern och en styvmor. Sex ungdomar bodde själva och tre i familjehem.

Alla hade någon gång missbrukat alkohol eller narkotika. 30 ungdomar hade nyligen använt alkohol eller narkotika. Lika många hade haft problem med myndigheter. Elva ungdomar hade varit anhållna. 27 ungdomar angav att de nyligen varit i skolan. Samtidigt angav 16 ungdomar att de hoppat av eller blivit avstängda från skolan. 20 ungdomar hade lidit av depressioner och lika många hade haft tankar om självmord. En tredjedel hade försökt ta sitt liv.

Under intensivkursen berättade de 23 ungdomar som deltog om samma typ av problematik. Ungdomars berättelser om sina liv berörde många. En av teamledarna konstaterade i intervjun *att han inte visste att så många hade det så svårt*. Ungdomars livssituationer var mycket mörkare än många teamledare hade kunnat föreställa sig. Av intervjuerna framgick att även de professionella, som hade arbetat med de deltagande ungdomarna, inte hade kännedom om all den existentiella smärta som ungdomarna bar inom sig.

Värvning av ungdomar till YAR

De som lyckades värva flest ungdomar till YAR var ungdomsteamet inom YAR. Den största gruppen, 15 av de 36, kom genom via ungdomsteamets uppsökande arbete på de informationsmöten som arrangerades. Således var det det utåtriktade arbetet som lyckades fånga flest ungdomar. Det individuella programmet vid Hushagsgymnasiet lyckades värva elva. Socialtjänsten och fältfritidsledarna lyckades värva fyra ungdomar vardera. Frivårdsmyndigheten värvade en person. Polismyndigheten värvade ingen. Detta resultat har väckt många frågor om hur det kommer sig att socialtjänsten inte lyckades värva flera. Ingen har närmare undersökt det, men frågan har blivit ställd.

Lyckade arbetsmoment

Enligt de intervjuade var de mest positiva arbetsmomenten i YAR-programmet upptaksmöten (kick-off) i anslutning till informationsmötet den 5 februari, intensivkursen och välkomstfesten efter kursen. Många intervjuade var också mycket imponerade av den beteendeförändring de kunde se hos enskilda ungdomar under intensivkursen. Om välkomstfesten, där ungdomar träffade sina föräldrar och kompisar efter intensivkursen, hade de intervjuade bara lovord att säga: *fantastiskt, underbart, kul och vilken grej!*

Festen organiserades på "Cosmos", centralt i Borlänge. Cosmos är känd för att vara en mycket bra lokal för att arrangera diskotek. Enligt de intervjuade skapade välkomstfesten en stämning där alla trivdes. Såväl intensivkursen som välkomstfesten var känsloladdade aktiviteter. Till skillnad från intensivkursen, som också innehöll svåra konfrontationer och känslomässigt starka övningar, var välkomstfesten en fest, en sorts "tackfest". Såväl ungdomar som deras föräldrar och volontärer gavs möjlighet att tacka varandra på festen. En teamledare med

²⁰ YAR-dokument, YAR-statistik över ungdomar.

invandrarbakgrund sa i intervjun, att han aldrig hört så många svenska ungdomar säga högt att de älskade sina föräldrar.

Trots ett lyckat första år med YAR har några intervjuade påpekat att även om de resultat som man hittills sett varit övertygande, är det viktigt att man även lyckas med uppföljningen. Det ansågs också angeläget att härbärgera och ta vara på den entusiasm och den förändringsprocess som nu finns.

SAMORDNARENS OCH TEAMLEDARNAS BILD AV YAR I BORLÄNGE

Det finns många bilder av YAR. De som har varit med från början till slut har erfårit fram- och motgångar under processen. Andra, som gjort en mindre insats, har fått ett fragment av YAR. Ingen aktör har varit med i allt som skett inom och kring YAR. Därför finns det många olika erfarenheter och upplevelser av programmet. I början fanns några som var något misstänksamma mot programmet, men efter intensivkursen var alla intervjuade positivt inställda till YAR. Även om det första året hade varit arbetsamt och delvis tungt ville de flesta delta i någon roll även i nästa YAR, om ett sådant organiseras i Borlänge. De teamledare, som av tidsmässiga eller andra skäl inte kunde delta i intensivkursen, ville absolut delta i den nästa gång. De kritiska moment som beskrivs nedan är synpunkter som deltagarna velat förmedla för att underlätta genomförandet av nästa program i Borlänge eller program som sätts igång på annat håll i Sverige. Överlag var de intervjuade stolta över att de verkat för uppbyggandet av Borlänge-modellen.

Samordnaren, Lena Bergens, intresserade sig för YAR för att hon kände engagemang i ungdomsfrågor, ville engagera sig och göra något konkret för unga i sin hemstad. Bakom dessa personliga motiv låg en vision om Borlänge som en stad som kan skapa trygga och lika livsvillkor för alla barn. Före YAR hade hon kunskap om att det kostar 3 000 kronor per dygn när en ung människa behöver institutionsvård. Socialnämnden i Borlänge betalar varje år nära 30 miljoner kronor för olika former av institutionsvård, medan YAR har en budget på några miljoner kronor för 25 ungdomar. För Lena var YAR en utmaning. Hon hade ingen erfarenhet av YAR, när hon började. Hon gav sig in i det okända med entusiasm. Vid första intervjun i mars 2001 konstaterade hon att YAR

är ett märkligt arbete, det finns inga färdiga svar. Man skall ha många bollar i luften och allting sker samtidigt. Det går inte att göra en sak i taget.

Under resans gång har samordnaren fått handledning och konsultation av en YAR-konsult som bor i USA. Lena var redan vid projektets start mycket medveten om att det "behövs is i magen" för att ro YAR i land och det är inte hon själv som konstruerar YAR, utan att det görs av alla dem som medverkar. Denna inställning har hon haft under hela processen.

Det första konkreta problemet för henne som samordnare var att YAR inte hade arbetslokaler. Ett tag hade hon sitt kontor "på fickan". Det var först i mars-april som YAR fick en bestående arbetslokal på Hagavägen 10, som till vardags är öppenvårdens arbetslokal. Denna lokal blev senare en viktig mötesplats för samordnaren och teamen. Arbetslokalen ligger i Borlänge centrum.

Entusiasm

Under februari, då det allmänna informationsmötet och upptaktsmöten organiserades var entusiasmen, enligt samordnaren, på topp. Information om möten hade spridits genom media, flygblad och andra nätverk. Då lyckades man också värva de teamledare som senare visade sig vara mycket viktiga för YAR. Om man inte hade lyckats entusiasmera folk på de första mötena hade det blivit mycket svårt att bygga upp teamen.

Försiktighet

Det misstag som projektledningen gjorde på och efter upptaktsmöten var, enligt samordnaren, att man var för försiktig att ta vara på människors engagemang när det var på topp. De intervjuade teamledarna tyckte också att man i början borde ha "vågat gå på" folk hårdare och låtit volontärerna agera friare och på sina egna villkor. En lärdom av detta försiktiga förhållnings-sätt var enligt samordnaren *att våga vara 'blodig' utan att vara otrevlig*.

När projektledningen inte vågade ta vara på den energi, som folk hade, visade det sig senare vara svårt att återuppväcka den. I många avseenden handlar YAR om timing – att välja sitt handlingssätt klokt vid den rätta tidpunkten. Målet i mars var att värva 150 volontärer fram till intensivkursen i oktober. Detta mål innebar att YAR borde ha värvat ungefär tio personer per vecka, men det lyckades man inte med.

...vi står inför något som är mycket svårt att göra.

Oro

Den stora oron under våren var att man inte hann rekrytera tillräckligt många volontärer till YAR:s olika funktioner som teamen och intensivkursen förutsatte. Trots stora informations-insatser via media och flygblad lyckades man inte värva folk i den takt som var planerad. Eftersom värvningstakten var för långsam blev det många diskussioner om värvningen. Flera strategier fick övervägas hur man bäst skulle kunna gå till väga. En ny typ av insats var att man den 18 april beslutade att från den 25 april organisera öppet hus varje onsdagskväll i YAR:s lokal på Hagavägen.

Under denna fas kände sig samordnaren mycket ensam med sitt jobb. Det var tungt och hon upplevde att hon fick göra "tre personers jobb samtidigt". Det var inte heller lätt att delegera arbetsuppgifter till folk som frivilligt engagerade sig för YAR. Hon saknade även en samtals-partner om de problem som uppstod i YAR:s vardagsarbete. Samordnarens situation försvårades av att enhetschefen var upptagen på annat håll och att handledaren fanns i USA.Handledningssituationen förbättrades då den amerikanska handledaren fick e-mail.

Förväntan och frustration

Det var i april som det blev möjligt att för första gången intervjua teamledarna. Bland dem fanns de som köpt idén om YAR på en gång och de som först efter en viss tvekan hade "hoppat på tåget". De misstänksamma ansåg att programmet verkade för "amerikanskt" och gav ett intryck av "hallelujastämning". En som inte alls funnit projektet främmande hade tidigare arbetat med tolvstegsmetoden i ett samverkansprojekt för vuxna missbrukare och en annan hade erfarenheter av amerikanska arbetssätt på grund av sin etniska härkomst som amerikan.

Trots främmande inslag tyckte även de misstänksamma att det i YAR fanns positiva inslag som var tilltalande. Bland dessa nämndes YAR:s breda perspektiv som möjliggör såväl mobilisering av lokalsamhället som behandlingsarbete. Programmet ansågs ge en möjlighet till att engagera sig, bli delaktig och ta sitt samhällsansvar. Enligt en teamledare var YAR inte helt nytt, men det fanns inslag som var annorlunda. Ett exempel var att det har använts som ett kompetensutvecklande program för verksamma i socialt arbete och företag. Kompetensutvecklingen i YAR betydde enligt denna teamledare i detta sammanhang att växa som människa själv och i förhållande till andra i en organisation.

Varje teamledare hade sin syn på det ”nya”. Sammanfattningvis betydde det nya att *våga gå på ungdomar med respekt, ge dem en chans i en annan form eller att i dialog visa möjligheter i livet*. Enligt teamledarna var YAR en färdig modell, men ingen färdig lösning. För en teamledare var YAR mer av *ett förhållningssätt till sig själv och omgivningen, där ungdomar själva får reflektera över sina liv och dess konsekvenser*.

Motiven till varför man ville delta i YAR varierade, men de flesta ansåg att YAR låg i linje med vad de redan gjorde. En studerande, som gick på ingenjörsutbildningen, ville som motvikt till sitt yrkesval göra något socialt. Det vanligaste motivet till att delta i YAR var att teamledare ville arbeta för ungdomar och för att Borlänge skulle bli en tryggare stad att bo i. Några tänkte också på sina egna barn när de talade om sina motiv till varför de ville ställa upp för YAR.

Vi måste göra någonting i Borlänge och inte bara sitta stilla och vänta på att någon annan skall göra någonting.

Det är viktigt för alla som bor i det här samhället att göra något bra för alla barn i Borlänge.

YAR ger ungdomar ett hyfsat liv och engagerar lokalsamhället.

Det är ett samhällsansvar att vara med.

Många kräver att samhället skall fixa det ena eller andra, men, vem är samhället? Det är vi.

Det fanns också krav på att socialtjänsten måste förnyas och förändras. En teamledare liknade socialtjänsten vid dinosauriers död på vår planet, där det behövdes nya arter. YAR beskrevs som en av de nya arterna.

I april fanns det hos teamledare mycket frustration över att YAR inte hade lyckats rekrytera tillräckligt många volontärer. Samtidigt upplevdes informationsflödet som massivt och att det var svårt att greppa hur all den lösryckta information som YAR-konsulterna levererade skulle användas. Översättningarna kom för sent, vilket uppfattades som ett stort hinder för teamarbetet. En teamledare påpekade att det var en stor brist att samordnaren inte hade egen erfarenhet av YAR, och att samordnaren inte hade haft möjlighet att delta i ett YAR-program före Borlängesatsningen. I samtal med samordnaren tydliggjorde hon att hon erbjöds möjligheten att delta i en YAR-kurs i Liverpool under sommaren 2001, men att den blev framskjuten till november. Enligt hennes egen erfarenhet av YAR, skulle hennes eget deltagande i ett YAR-program utomlands inte ha löst alla de problem som uppkom i Borlänge, eftersom varje YAR skapar sina problem.

En teamledare tyckte att det hade funnits för mycket ”folkrörelsetradition” i implementeringen. Projektledningen verkade tro att folk kan engageras genom att välkomna dem till möten. Enligt en annan teamledare skulle det ha behövts en mycket mer effektiv marknadsföring på alla fronter, mod att ta vara på folks energi på möten, använda media mer stra-

tegiskt, annonsera mer provocerande, söka upp folk mer aktivt genom att knacka dörr, ta kontakt med grannar och arbetskamrater. Enligt samordnaren berodde denna frustration på att teamledarna ännu inte hunnit fatta modellen och förstå vad YAR egentligen innebar i praktiken. Inom YAR är det inte bara projektledningen som ansvarar för marknadsföringen, utan det är allas ansvar.

Teamkraft

Inom YAR uppdagades behovet av att uppbringa en ökad vi-känsla efter april-frustrationen. Enligt teamledare fanns det för mycket papper och planering, medan själva projektet gick för sakta framåt. Å andra sidan tyckte samordnaren att teamen behövde utveckla mer egen kraft för att få arbetet att fungera. Det blev dags att samlas runt programmet och förstärka förmågan till teamwork. Den 10 maj organiserade projektledningen ett möte med Niel Wragg från England. Projektledningen visste att han var bra på att entusiasmera folk. Han lyckades "peppa" teamledarna och få dem att förstå sina roller inom YAR på ett engagerande sätt. Det gjordes också en tydligare arbetsfördelning mellan projektledaren, samordnaren och teamen.

"Teamkraft" skulle också kunna karaktäriseras med ordet "empowerment", som syftar till att stärka såväl den egna som den gemensamma förmågan och makten att ta ansvar, påverka och förändra den situation som man befinner sig i.

Rollkonflikt

Augusti blev en mycket intensiv arbetsmånad för YAR-folket. Då var det dags för ungdomsteamet att på allvar börja rekrytera ungdomar till intensivkursen i oktober. Såväl ungdomsteamet som nyckelpersonerna utbildades för uppgiften att motivera ungdomar till att delta i YAR.

I Borlänge-modellen ingick från början att även socialsekreterare ifrån ungdomsgruppen skulle delta i YAR:s ungdomsteam. De deltog i teamet tills det visade sig att det blev en rollkonflikt mellan socialsekreterare med myndighetsutövande utredningsansvar i enlighet med Socialtjänstlagens § 50 och YAR-programmet, som grundar sig på frivillighet. Rollkonflikten blev tydlig först när ungdomsteamet fick sina anvisningar för rekrytering. Då insåg de intresserade socialsekreterarna att de inte kunde delta. Om socialsekreterare genom sitt deltagande i ungdomsteamet hade fått kännedom om ungdomars problem, skulle det ha kunnat aktualisera inte bara en utredning utan också åtgärder som kunde vara oförenliga med YAR-programmet. En grundförutsättning är att programmet skall utgå från ungdomars egna behov och frivilliga deltagande.²¹

När socialsekreterare hoppade av miste ungdomsteamet fyra medlemmar inom YAR. Även tanken om att kombinera YAR med socialsekreterares handlingsplaner och uppföljning av respektive ungdomar sprack. Däremot kunde kuratorer och fältfritidsledare utan utredningsansvar delta i ungdomsteamets arbete inom YAR. Det visade sig också att polisen hade svårt att finna sin roll inom YAR. Polisen kom fram till att situationer, där polisen ingriper mot ungdomar för brott, inte lämpar sig för frivillig rekrytering. Däremot var det inte svårt för vare sig polisen eller socialsekreterare att delta i intensivkursen. På kursen fick såväl ungdomar som den deltagande polisen helt nya bilder av varandra. De ungdomar som deltar i YAR

²¹ Denna typ av rollkonflikt i förebyggande socialt arbete har diskuterats i samhällsarbetslitteraturen sedan 1970-talet (jfr Wahlberg, m.fl., 1978, Turunen, 1992), men den verkar fortfarande vara olöst i lagpraxis.

och den polis som deltog i intensivkursen möter varandra på stan på ett mycket mer respektfullt sätt än tidigare. Detta har fått andra poliser att undra om vad YAR egentligen gjort med de ungdomarna, de som vanligtvis bemött polisen med mycket hat och aggression.

Stress

I slutet av augusti skulle de volontärer som skulle bli stödpersoner utbildas för sin uppgift. Målet var 40 personer, men YAR lyckades rekrytera 18. 15 personer var förberedda att ställa upp som stödperson. På grund av manfallet fick man ta reservplanen till hjälp och organisera en ny workshop. YAR fick intensifiera värvningen genom att locka volontärer genom tidningsannonser. Till slut lyckades YAR intervjua 40 personer, varav många (15 personer) hoppade av i sista minuten. Ingen hade enligt samordnaren haft någonting mot YAR som idé, utan det största problemet enligt samordnaren var att *människors liv är tydligen makalöst stressigt*.

Rädsla för konfrontation

Steget till att göra någonting för YAR verkade betydligt svårare än att anmäla sitt intresse till deltagande. Teamledarna var mer besvikna än samordnaren på dem, som inte kunnat säga rakt på sak att inte de orkar ta det ansvar som deltagandet i YAR-programmet förutsätter. Det blev en diskussion om detta var ett uttryck för en svensk mentalitet – att inte våga säga nej. Teamledarna hade önskat att de tillfrågade i ett tidigare skede än kvällen innan hade deklarerat tydligare att de inte tänkte komma på möten eller göra det som de lovat.

Tiden

Det går inte att forcera folk. Allt tar sin tid.

Enligt samordnaren tar processerna i YAR tid. Det går inte att forcera folk hur mycket som helst. I frivilligt arbete går det inte heller att delegera arbetsuppgifter som man är van vid inom en socialförvaltning.

Tiden var under 2001 ett stort problem. Antingen rann den ut i sanden eller så räckte den inte till. Såväl samordnaren som teamledarna var av den åsikten att information från de amerikanska och brittiska konsulterna kom för sent. Den var lösryckt och det tog tid att översätta och tolka den för Borlängebor. I praktiken visade det sig att de skriftliga anvisningarna inte alltid var lätta att omsätta i praktiken i Borlänge. Det fanns kritik mot YAR-konsulterna för att de inte verkade förstå att översättningarna inte endast var en teknisk sak utan också förutsatte en kulturell tolkning. Allt arbete inom YAR tog längre tid än de intervjuade utförarna hade kunnat tänka sig.

Det har tagit alldeles för mycket tid.

De som hade engagerat sig och tagit på sig sitt åtagande ansåg att de har fått jobba för mycket. De tyckte inte att arbetet inom YAR i sig var för jobbigt, men det var svårt att hinna med allt som skulle göras vid sidan av det ordinarie arbetet, familjen eller studierna. En ung teamledare konstaterade: *Bara man hade tiden.*

Att det inte gick att värva tillräckligt många volontärer och stödpersoner till intensivkursen hade att göra med tidsbrist och stress, men också med de enskildas svårigheter att klart deklarerat vad de orkade med. Efteråt ansåg samordnaren att man borde ha haft mer folk för att hinna med alla de uppgifter som skulle göras. Ett mer lokalt skäl till manfallet var, enligt en manlig teamledare, att intensivkursen ägde rum precis under älgjaksveckan.

Jag har tappat minst 20 procent av volontärer på grund av jakten.

Älgjakten påverkade enligt honom många Borlängeborgs möjligheter att ställa upp. Att rekryteringen av volontärer till stödpersoner skedde under semestertiden var också en stor nackdel. Enligt samordnaren var projektledningen medveten om att älgjaksveckan krockade med intensivkursen, men den veckan var den enda tid som passade YAR-konsulterna från England och USA.

För samordnaren blev sensommaren hektisk, arbetsmässigt nästan ohållbar. Hon skulle delegera flera uppgifter till volontärer, men det fanns inte så många som behövdes. Ekvationen gick inte ihop. Hon tog upp problemet med enhetschefen. Lösningen blev att en kvinna, som redan arbetade som teamledare för möteteamet och som för tillfället var arbetslös, anställdes av arbetsförmedlingen för två månaders praktik inom YAR. Hennes anställning som heltidsanställd möteteamledare blev under höstens hektiska månader en ovärderlig hjälp som uppskattades av intervjuade teamledare och även av YAR-konsulterna²². Det var en av höstens viktigaste vändpunkter i och med att möteteamet kunde arbeta mer effektivt med de praktiska arbetsuppgifterna. Protokollen skrevs och levererades snabbare och kommunikationen mellan projektledningen och teamen förbättrades. Alla parter kunde se en skillnad i YAR-arbetet, när man fick en extra resurs på heltid. En annan orsak till den förbättrade kommunikationen var enligt samordnaren att teamledarna hade funnit sina roller och teamen hade börjat fungera väl.

Positiva vändpunkter

Andra viktiga vändpunkter under augusti-september var enligt samordnaren att teamen började förstå YAR-idén. Arbetet fick flyt – möten med näringslivet medförde sponsring, en psykolog inom psykiatrin frigjordes för arbetet med psykologiska bedömningar av ungdomar och ungdomsmottagningen ställde upp med läkarundersökningar. Under augusti-september skedde många små genombrott i YAR:s vardagsarbete. Tidningsartiklar och gratisannonser lockade flera volontärer. YAR blev ett samtalsämne i olika nätverk, vilket bidrog till att fler människor intresserade sig. De flesta problemen löstes upp, men YAR fick inte *suga musten ur dem som fanns kvar*.

Kritik

Två veckor före intensivkursen var teamledarna stressade och mer kritiska mot YAR än tidigare. Ingen kritiserade själva idén, men det fanns brister som man ville prata om. En tyckte att organisationen måste göras om, ifall YAR skulle bedrivas en gång till i Borlänge. Det fanns enligt flera teamledare för många ”petiga detaljer” i programmet och intensivkursen. Själva organiseringen av YAR betraktades av teamledare som toppstyrd, även om programmet som sådant verkade tilltalande. Programmet ansågs inte ge utrymme för spontanitet och det önskades mer flexibilitet. En av teamledarna påpekade att YAR inte kunde vara perfekt när

²² Se vidare YAR-konsulternas korta utvärdering på engelska.

man prövade det för första gången. Enligt henne lär det bli mycket lättare nästa gång om man upprepar programmet. Trots kritik tyckte de intervjuade att allt arbete varit värt mödan – för ungdomarnas skull. Dessutom hade de lärt sig mycket under processens gång.

Uppfyllelse

Intensivkursen blev av, även om man inte lyckades värva 60-70 volontärer utan 54. Beträffande ungdomar kom 23 ungdomar, elva flickor och tolv pojkar, till kursen. Målet var 25. Trots mycket jobb tyckte de flesta intervjuade att intensivkursen var en fantastisk upplevelse och att det var ett fantastiskt arbete som ungdomarna gjorde. Veckan före kursen uppfattades av teamledarna som ”kaos”, dock som ett ”organiserat kaos” för att få detaljerna för kursen på plats, men det blev mycket stressigt. Bland andra hade produktionsteamet, som spelade en mycket central roll för kursens materialanskaffning, haft stora problem att få klara besked i tid.

Själva kursveckan leddes av amerikanska och engelska konsulter. Där spelade inte längre teamledarna huvudrollen, som de gjort under hela våren utan de fick anpassa sig till en annan ordning – ”att ta order” från YAR-konsulterna – vilket upplevdes irriterande: *Först skall man göra allt själv och sedan skall man rätta sig efter dem.*

Den mest bisarra kulturkonflikt, som under intensivkursveckan väckte irritation, var snuset. Användandet av snus kunde inte YAR-konsulterna förstå och det bannlystes av dem. Under kursen var alla beroendeframkallande ämnen förbjudna utom rökning. På kursgården fanns en speciell ruta för rökning, men inte för snusandet. Även om många svenskar ansåg att snusandet är mindre hälsovådligt än rökning, fick de ge vika för YAR-konsulternas krav och snuset förbjöds. Till slut verkade snuset ha blivit mer ett ”sanitärt” problem än ”missbruksproblem”. De som fick abstinensbesvär fick nikotinplåster.

De praktiska problem som uppkom ansågs av teamledarna bero på att man inte hade fått en klar bild av projektet i förväg, att man inte hade fått den nödvändiga informationen i god tid och att man inte hade haft tid att tolka och smälta informationen med tanke på de lokala förhållandena. Trots praktiska problem tyckte teamledarna att YAR-konsulterna var professionella i sitt arbete och duktiga att berömma – ”peppa” – folk, något som uppfattades som en brist i den svenska kulturen. Teamledarna själva tyckte att de under processens gång blivit bättre på det. Samarbetet inom teamen hade fungerat väl. I synnerhet fick samordnaren mycket beröm för att hon under den hektiska processen hade varit så *stresstålig som tusan, otroligt duktig och professionell.*

Utsagor från intensivkursen

Den 11 oktober 2001 organiserades en VIP-kväll på intensivkursen. Dit inbjöds gäster från den offentliga sektorn, näringslivet och Dalarnas forskningsråd. Gästerna informerades om YAR och kvällens aktiviteter. Gästerna fick följa ungdomar som var upptagna av dagens utmanande äventyrsövningar och sedan lyssna på dem när de berättade om sina erfarenheter och upplevelser av dessa. Övningarna var tuffa. En av de mest spektakulära var att klättra upp på en påle, sju meter hög, gå runt på en liten platta och sedan hoppa ut i luften, dock i säkerhetslina. Dessutom genomförde ungdomarna övningen med flera vuxna som åskådare.

Efter övningarna åt gästerna middag tillsammans med ungdomarna. Efter middagen samlades man i klassrummet, där ungdomarna och volontärerna fick reflektera över dagens övningar

och upplevelser av dem. Diskussionerna påbörjades med frågan ”Vad har du upplevt och varit med om idag?”

Några citat:

- jag har blivit bättre på att lita på folk,
- blivit av min rädsla, känner mig stolt,
- med lite samarbete kan allting funka,
- allt, vad jag aldrig tidigare varit med om,
- med samarbete går allt bättre,
- varit stolt för första gången i mitt liv,
- man får bättre kick, bättre än droger,
- varit ”high on life”,
- att man klarar mer än man tror att man kan,
- bra att få stöd av andra,
- jag kände en frihet, såg så långt, det fanns inget mer som hindrar mig,
- upptäckte min egen kraft,
- jätte imponerad av allt andra kunnat göra idag,
- att jag har så bra kompisar,
- att lita på och få stöd,
- jag vill ge mig spark i röven om jag röker hasch eller dricker,
- hittade en jätte bra människa här,
- helt underbart, min syn på poliser har förändrats idag,
- upptäckte modet,
- aldrig fått så mycket stöd i mitt liv,
- aldrig skrattat så mycket som idag,
- tilliten att klara sig någonting tillsammans, ett stort tack.

Många ungdomar tackade volontärerna för att de stöttat och peppat dem under övningarna samt stått ut med allt vad som hänt under kursveckan.

Även volontärerna fick säga sitt till ungdomarna. Många var imponerade över vad ungdomarna hade gjort och hur de påverkats av dagens övningar. Några citat:

- alla ni har gett mig så fantastiska upplevelser,
- att ni tog steget att hoppa ner,
- fantastiskt att se era ögon,
- ni lever idag,
- jag skulle haft denna kurs när jag var ung och hade dåligt självförtroende,
- ni skall vara stolta över att ha kommit förbi er rädsla och kan använda detta för era liv,
- häftigt att se - (gråt) - det rörde mig,
- ni lärde mig någonting som jag inte sett hos mig – tålamod,
- gråtit glädjetårar idag,
- gjort mig så otroligt glad.

Efter genomgången av dagens händelser och upplevelser började ungdomarna under VIP-kvällen arbeta parvis med brev till sina föräldrar. Det blev en total tystnad i salen och alla ungdomar var koncentrerade på sina texter och samtal med varandra. För många VIP-gäster (inklusive utvärderaren) var detta en ovanlig erfarenhet av så kallade ”problemungdomar”

som i många sammanhang knappast kan sitta stilla i tio minuter. Nu arbetade de i en och en halvtimme i ett sträck.

Efter plenumföreläsningen kunde VIP-gästerna (folk från länsstyrelsen, socialförvaltningen, socialnämnden, Dalarnas forskningsråd och ett företag) ställa frågor om YAR till en av YAR-konsulterna och projektledaren.

Realism

Trots praktiska problem och en djup trötthet efter intensivkursen betraktade samordnaren och de intervjuade teamledarna YAR:s första år som lyckat. Att man under YAR-projektet lyckades engagera 93 volontärer och 23 ungdomar tyckte samordnaren var ett bra resultat med tanke på den misstänksamhet som funnits mot programmet i början. Även om teamledarna hade fått jobba mycket mer än de hade räknat med från början, ville de delta i fortsättningen. Alla var också medvetna om att de nu hade praktisk erfarenhet av hur man kan omsätta YAR i praktisk handling. Dessutom hade YAR i Borlänge producerat skriftligt material på svenska för kommande försök med YAR i Sverige.

Den nästan euforiska entusiasmen som fanns efter intensivkursen och välkomstfesten förvandlades till realism när uppföljningsarbetet sattes igång i slutet av oktober.

Det bästa med YAR

Det bästa med YAR var enligt samordnaren och teamledarna att så många hade samlats kring samma mål – att förverkliga YAR för ungdomarnas bästa. Vissa personer hade till och med tagit semester för att kunna delta i intensivkursveckan.

*Vi skall vara väldigt stolta över oss om vi lyckas genomföra detta.
Men, vi måste finna vår väg.*

YAR – socialt arbete?

Alla intervjuade har haft svårt att beskriva vad YAR är för slags socialt arbete. I de första intervjuerna med teamledarna såg en teamledare likheter mellan YAR och tolvstegsmodellen, en annan med samhällsarbete (community work) och den tredje att den bestod av två delar, en mobilisering av lokalsamhället och ett behandlingsarbete, men i en ny form. Teamledaren som poängterade likheterna med tolvstegsmodellen ansåg att YAR berör, *inte bara det som pågår i huvudet utan också magen. Det är ett ställningstagande för hur jag väljer att leva mitt liv.*

Enligt samordnaren skilde YAR sig mycket från vad hon hade gjort förut som socialarbetare. Efter att ha tänkt efter, sa hon – det är samhällsarbete.

Man arbetar på fältet, här och nu, och väldigt konkret.

Efter ha reflekterat över YAR, preciserade samordnaren YAR-arbetet enligt följande: Man går ut där ungdomarna finns, och använder sig av de nätverk som professionella och volontärer har. Man möts i lokaler som inte är myndighetslokaler utan i lokaler som finns i samhället. Det är en intervention här och nu. Man gör inga utredningar och är öppen för skeenden. Man

försöker hela tiden anpassa sig till vad som sker just nu. Man arbetar på flera nivåer samtidigt. Man arbetar på ungdomars villkor, inte på socialarbetarnas villkor. Inom socialtjänsten kommer folk till oss och är föremål för våra utredningar. Här är det tvärtom, man söker upp folk och deras nätverk. Man pådyvlar inte en förändring utan arbetar med människor, som frivilligt söker en förändring.

YAR:s teoretiska bas grundar sig på distinktionsbaserat lärande. Det går ut på att genom samtal och pedagogiska övningar erbjuda ungdomar nya valmöjligheter genom vilka de kan inse skillnader i olika vägval de gör. Samordnaren illustrerade denna typ av lärande med exemplet att lära sig att behärska balansen i cyklandet. Det förutsätter praktisk övning. Samtidigt som man lär sig att cykla har man också lärt sig att veta skillnaden i balansen och icke-balansen. När man inser detta har man också lärt sig använda begreppet balans i en praktisk verksamhet.²³

Enligt enhetschefen handlade YAR om "samhällsintegrationsarbete". Hon ville inte kalla det för samhällsarbete. Enligt hennes mening var det inte heller traditionellt behandlingsarbete, utan personlighetsutveckling. Vad YAR är för ett socialt arbete kommer att diskuteras vidare i slututvärderingen.

ANDRA BILDER AV YAR I BORLÄNGE

Nedan redogör jag för de erfarenheter av och synpunkter på YAR som representanter för myndigheter och organisationer, beslutsfattare och YAR-konsulter hade.

Organisationers och föreningars bilder

Vad gäller *de organisationer och föreningar som medverkat i YAR* har de flesta varit positiva till programmet av samma skäl som teamledarna. De sju representanter för organisationer och föreningar som intervjuades ansåg att de mål som finns i YAR motsvarar de mål som finns i deras verksamhet. De intervjuade ville ta samhällsansvar.

Det är viktigt att värna om våra ungdomar och det samhälle vi har.

Det fanns också likartade motiv bakom intresset för deltagandet i YAR som för att arbeta med ungdomar och för Borlänge. De intervjuade ville verka för ett bättre klimat i staden och vända Borlänges dåliga rykte. Ett bättre klimat i staden ansågs, av en intervjuad, även inverka positivt på företagsinflyttningen. De vanligaste motiven var dock intresse för att arbeta med ungdomar och bidra till YAR med sina resurser – kunskaper, lokaler, personal, rekrytera volontärer, marknadsföring, redigeringar m.m. Många, utom KFUM, poängterade att de ännu inte hade gjort så mycket och att organisationers och föreningars roll skulle bli viktigare under uppföljningsfasen.

²³ Det finns ingen lärobok om YAR. YAR har inte presenterats i teoretiska termer för utvärderaren. YAR:s syn på lärande påminner mycket om den som finns inom pragmatismen, en anglosaxisk inriktning inom filosofi, pedagogik och sociologi samt socialt arbete (Jfr Meegan, 1999, s. 186-191, Swedner, 1983, s. 54-55, 87). I YAR finns en pragmatisk tanke om att ungdomar genom programmets mentala och fysiska övningar kan vinna nya erfarenheter och kunskaper som de under själva programmet och senare i livet kan använda sig av som rättesnöre för framtida handlingar som att förändra sitt liv till något bättre. På detta vis är YAR "learning by doing".

Varför tyckte de intervjuade bra om YAR? YAR uppfattades som en alternativ möjlighet som inte funnits tidigare. Att YAR var en helhetslösning och inte en korttidsinsats ansågs av de intervjuade vara bra. Att det bedrevs tvärsektoriellt och involverade frivilliga uppfattades också som positivt. Upplägget att sammanföra förvaltningar, föreningar och företag var enligt de intervjuade bra. YAR ansågs fungera "som ringar på vattnet" där det ena föder det andra.

Lyckas man hjälpa 25 ungdomar så får det effekter i många avseenden på sikt.

Vad som också ansågs vara bra, var att YAR inte bara handlade om ungdomar utan också om hela kommunen. Det sågs inte som "prat" utan förutsatte konkret arbete tillsammans.

Både enhetschefen och samordnaren fick mycket beröm för sitt sätt att arbeta: *De har inte drivit projektet ensamma utan fått oss att arbeta tillsammans.* Detta uppfattades som ett nytt förhållningssätt från myndigheternas sida.

Bland de kritiska synpunkterna nämndes att YAR hade tagit mer tid i anspråk än man hade räknat med. Marknadsföringen ansågs inte ha varit tillräcklig. Det skulle också ha varit bra om man hade fått mer information om de framsteg som YAR gjorde, så att fler skulle ha fått veta att projektet gick vidare. Det önskades också att sponsringen skulle ha varit friare och att det funnits mer folk på administrationen. De svenska översättningarna borde ha varit tillgängliga tidigare. En tyckte att också samordnaren, inte endast enhetschefen, borde ha fått delta i ett YAR-program innan det sattes igång i Borlänge. Trots brister ansågs samordnaren ha klarat av samordningsuppgiften mer än väl.

Nyckelpersoners bilder

Många av de nyckelpersoner från myndigheter och organisationer, som hade uppgiften att hjälpa till med rekryteringen av ungdomar och göra kursen tillsammans med ungdomar, blev engagerade för projektet genom sina arbetsplatser. Några var mycket entusiastiska över YAR, andra halvkritiska. För två professionella verkade programmet i början för amerikanskt. De var även rädda för att ungdomarna inte skulle nappa på det. Den mest entusiastiska nyckelpersonen för YAR hade erfarenheter av frivilligt samhällsarbete. Han hade inga betänkligheter mot programmet. Så här långt ansåg alla nyckelpersoner att projektet hade fungerat väl. Uppläggningsen ansågs vara bra, eftersom det erbjöd ungdomar att själva ta tag i sina liv och göra en förändring samt att det fanns mycket folk runt om ungdomarna. Nyckelpersonerna hade, som många andra, imponerats mycket av den beteendeförändring de såg hos ungdomarna under intensivkursveckan. Även om de flesta förstod att denna förändring än så länge var tillfällig, uppfattades effekten av intensivkursen positivt.

Beslutsfattarens bilder

Beslutsfattare, socialchef, f.d. socialchef, socialnämndens ordförande och kommunalrådet, var också nöjda med projektet så här långt. YAR ansågs ha infriat de förväntningar som funnits. Av intervjuerna framgick att det inom socialtjänsten och socialnämnden hade funnits miss-tankar mot YAR för att det verkade för amerikanskt, känslomässigt och konfrontativt. Det hade även funnits oro för att ungdomarna inte skulle klara av att hantera de känslor som programmet kunde väcka. Enhetschefens engagemang och det positiva ställningstagande som socialnämndens ordförande hade tagit ansågs av f.d. socialchefen ha varit avgörande för att YAR blev till i Borlänge. Men socialtjänsten hade inte heller haft idéer om andra alternativ

vid sidan av YAR, varför man inom socialförvaltningen ansåg att det var bättre att pröva något nytt i form av YAR än att inte pröva något alls.

Programmets bredd och tonvikt på samhällsengagemang uppfattades av alla intervjuade beslutsfattare positivt. Det poängterades också att YAR i Borlänge var en försvenskad variant. Det hade enligt nuvarande socialchef varit intressant och spännande att pröva, men också uppfodrande att förvalta. Vid intervjutillfället fanns det en stolthet hos de intervjuade beslutsfattarna över att Borlänge hade vågat pröva YAR. Bland kritiska moment nämnde några debatten om YAR inom socialnämnden i början av 1999, då YAR presenterades för nämnden och videofilmen om YAR i England visades, samt svårigheten att rekrytera volontärer och ungdomar under våren/sommaren.

Nuvarande socialchefen poängterade att det är viktigt att även lyckas med uppföljningen av de enskilda ungdomar som nu finns inom YAR-programmet. Att socialtjänsten inte hade lyckats rekrytera så många ungdomar till YAR betraktades av honom som ett resultat som man bör se närmare på. Socialnämndens ordförande ville få en fortsatt diskussion om YAR. Han hade varit positiv till YAR från första början och var redan på väg att sätta igång en diskussion om ett YAR nummer två.

Mina förväntningar har infriats fullt ut, och lite till. Men vi är ännu inte mogna för att driva detta helt ensamma.

Även kommunalrådet var positiv till YAR. Han hade aldrig känt någon tveksamhet mot programmet och enligt honom finns det bara mänskliga vinster att hämta, när man hjälper ungdomar, bekämpar brottsligheten och försöker förbättra levnadsvillkoren i kommunen.

YAR-konsulternas bild

YAR-konsulterna var också nöjda med försöket i Borlänge, som gjorts i en annan typ av samhälle än de är vana att arbeta i. I sin korta utvärdering skrev konsulterna om några brister. Bland dessa nämnde de framför allt problemet att rekrytera tillräckligt många volontärer och stödpersoner. Om YAR inte lyckas värva tillräckligt många volontärer, blir programmet enligt konsulterna inte optimalt kraftfullt. De tyckte också att de hade fått ge upp en del egna ambitioner på vad gäller lokaler, värvning av volontärer och mat, vilket de inte var vana vid. Trots detta ansåg de att YAR-experimentet i Borlänge hade varit lyckat och en intressant och lärorik erfarenhet. De såg fram emot en fortsättning.

Företagarnas utmärkelse

I november 2001 delade Svensk Handel Borlänge Köpmannaförening ut ett nyinstiftat hederspris till YAR för ett enastående ungdomsarbete.

SAMMANFATTANDE DISKUSSION

Det första året med Youth at Risk i Borlänge var, trots vissa kritiska moment i implementeringen, lyckat. Även om man inte lyckades värva det optimala antalet volontärer och ungdomar, så lyckades man i Borlänge genomföra de första två faserna – förberedelse och utförande – i enlighet med de anvisningar och den tidslinje som hade planerats för projektet. Processen fram till intensivkursen i början av oktober 2001 var både arbetsam och lärorik. Att det blev en tidskrävande och utprövande process i Borlänge sammanhänger med att det var där YAR prövades för första gången i Sverige. YAR i Borlänge utgör därmed ett svenskt pilotprojekt. Eftersom Borlängebor nu har erfarenhet av programmet i praktiken kan de förmedla sin kunskap om YAR till andra.

Nya projekt tar tid

Det tog tre år att ta ett beslut om YAR i Borlänge. Vägen från idén till ett beslut om att pröva YAR som ett nytt sätt att arbeta med ungdomar i riskzon krävde mycket förarbete. Den tre-åriga förankringsprocessen var tydligen en nödvändig process för att finna konsensus om programmet, som i många avseenden avviker från det sociala arbetet i Sverige.

I sökandet att finna en alternativ modell för arbetet i Borlänge var YAR 1998 den enda modell som diskuterades. Ingen av de intervjuade har talat om några andra konkurrerande alternativ och det finns inte heller någon dokumentation om en jämförelse mellan effekter av olika typer av program. Av intervjuerna att bedöma berodde tilltron till YAR mycket på att enhetschefen för öppenvård var övertygad om modellen och arbetade engagerat för denna. Hon fick stöd av socialnämndens ordförande, socialchefen och flera andra tjänstemän i kommunen. Detta stöd bidrog till den lyckade förankringsprocessen.

Det finns många faktorer som bidrog till att YAR fick medvind i Borlänge. På strukturell nivå har detta att göra med att kommunen och kommuninvånare var motiverade för att göra något konkret åt de problem med kriminalitet och våld som fanns i kommunen. Det tragiska mordet på en ung pojke under nyårsnatten var också en mobiliserande faktor för myndigheter, föreningar, företag och medborgare att börja arbeta tillsammans. Det fanns många samverkande faktorer som påverkade den positiva utvecklingsprocessen: en professionell projektledning, intresserade politiker, företag, föreningar och organisationer samt engagerade enskilda Borlängebor, som ville bistå med sina resurser och kompetenser. Att projektledningen redan under februari 2001 lyckades involvera teamledare, som stannade kvar inom YAR, var en viktig förutsättning för att YAR kunde byggas upp enligt planerna och genomföra de arbetsmoment som ingår i förberedelse- och utförandefaserna. När YAR sattes igång, fanns det i kommunen ett samförstånd, även om inte ett samtycke, om YAR. Beslutet var välförankrat, men det fanns personer som var misstänksamma mot projektet vid projektstarten.

Ingen modell är en färdig lösning

Allt projektarbete är en kontextbunden verksamhet, som är såväl situations- som personberoende. Så är det också med YAR. Även om YAR är en genomtänkt modell, är det ingen färdig lösning. Utöver manual och anvisningar förutsätter YAR såväl resurser som engagerade människor för att genomföras. Projektarbete förutsätter också kompetens att leda och genomföra de faser som ingår i projekt. De volontärer som har engagerat sig har haft varierande arbets- och föreningserfarenhet och tillsammans ett brett nätverk i kommunen. Kombi-

nationen av yrkesmässiga och personliga kompetenser samt volontärernas ansvarstagande, var avgörande förutsättningar för att man i Borlänge lyckades genomföra YAR i nära samarbete med projektledningen från socialförvaltningen och YAR-konsulterna från utlandet.

De som engagerade sig för YAR under 2001 gjorde det av många motiv: av intresse för att arbeta förebyggande, för att göra Borlänge till en bättre plats att bo på, att hjälpa dem som har det besvärligt, att värna om ungdomars möjlighet till ett bättre liv, att stärka ungdomar att se ljusare på framtiden. Motiven har varit professionella, politiska, humanitära och ideella. Nästan var och en har haft någon personlig aspekt på YAR, men de flesta har poängterat att man velat göra en insats för ungdomar och förbättra livsförutsättningarna i Borlänge.

I Borlänge fanns intresse för att bli volontär och delta i YAR. Problemet bestod närmast i att de intresserade hade svårt att ta det avgörande steget att fullfölja sitt åtagande. Många volontärer backade ur av tidsskäl och på grund av ovana att engagera sig i frivilligt socialt arbete. Bristen på tid var ett mycket centralt tema i diskussionerna om de konkreta möjligheterna att delta i YAR.

YAR i Borlänge har varit en läroprocess för alla parter, även för utvärderaren. Nu vet de flesta som deltagit i YAR, vad det handlar om. Nu finns också skriftligt material på svenska och egna erfarenheter av vad YAR kan innebära i praktiken. Därmed har Borlängebor skapat sin Borlänge-Sverige modell under förberedelse- och utförandefaserna. Det återstår att se hur uppföljningsfasen kommer att lyckas under 2002.

Generella lärdomar

De som sätter igång nyskapande projekt får övervinna många hinder i såväl förankringen som genomförandet. De svårigheter och kritiska moment, som ingick i genomförandet av YAR:s två första faser, kan man känna igen i flera projektverksamheter från 1970-talet till 2000-talet inom socialtjänstens verksamhetsfält.²⁴ Det är en känd erfarenhet att arbete i projekt ställer stora krav på såväl yrkesmässig som situationsmässig kompetens, eftersom det inte finns givna regelverk och rutiner att grunda aktiviteten på.

Man kan ställa många frågor om behovet av att pröva YAR och de svårigheter som uppstod under implementeringen i Borlänge. För det första – varför blir många utsatta personer och grupper inte hjälpta av socialtjänstens traditionella insatser utan hänvisas från socialtjänstens kärnverksamheter till dess projektperiferi? Å andra sidan kan behovet av att utveckla socialt arbete i form av YAR också tolkas som ett tecken på att socialtjänsten håller på att förnya sig och röra sig från en fokusering på det juridisk-administrativa arbetet, till ett förebyggande och stödjande arbete i lokalsamhällen med större lyhördhet för ungdomars egna behov.

Också YAR visar, bland många andra försöksprojekt, på att det är svårt att kombinera socialsekreterarnas juridiskt-administrativa arbete med socialt arbete i frivilliga former "bortom socialbyrån". I Borlänge fanns en ambition att involvera socialsekreterare i YAR:s ungdomsteam. De fick dock dra sig ur på grund av en intressekonflikt mellan YAR:s krav på frivillighet och Socialtjänstlagens krav på myndighetsutövning i form av anmälnings- och utredningsplikt. Socialtjänstens dubbla roller, att hjälpa och kontrollera, är svåra att kombinera i arbetsformer vilka grundar sig på frivillighet och medborgarnas egenaktivitet. Hård draget

²⁴ Jfr Johansson, Löfström, Ohlsson (2000), Messing, Turunen (2001), Sundh, Turunen (1992), Turunen (1988, 1990, 1992) och Wahlberg, m.fl. (1978).

utgör lagstiftningen ett hinder för att starta nyskapande, förebyggande och behandlande verksamheter i icke-traditionella former. Detta dilemma har diskuterats sedan slutet av 1960-talet, då de första lokala projekten med samhällsarbete introducerades i Sverige, men det är ännu inte löst.

Att arbeta i mer frivilliga former betyder inte att man kan bortse från anmälningsplikten kring misshandel, våld eller vanvård av barn. En slutsats av utvärderingen är att många nya projekt skulle vara betjänta av ett förtydligande från lagstiftarens sida vad gäller socialarbetarnas anmälnings- och utredningsplikt i försöksverksamheter.

Många intervjuade i Borlänge påpekade också att det skulle ha behövts minst två heltidsanställda i projektledningen för YAR. YAR:s projektledning är liten jämfört med de lokala projekt som bedrevs under 1970- och 1980-talen som ofta bestod av 3-5 heltidsanställda socialarbetare. Att ha för lite personal i en projektverksamhet kan bli kontraproduktivt. Driver man stora projekt med för lite personal riskerar man slita ut eldsjälarna. Detta hände inte i Borlänge, men det fanns tecken på utmattning under processens gång. Kommande YAR skulle vara betjänta av att ha minst två heltidsanställda i projektledningen.

Gjort annorlunda?

Det stora problemet i början av projektet var att det saknades en klar bild av YAR, dess implementeringsprocess och hur de detaljerade anvisningarna hängde ihop. Den manual och de anvisningar, som levererades under processen, uppfattades i början av programmet som lösryckta ur sitt sammanhang och därmed svåra att förstå. En tydligare helhetsbild torde ha underlättat för utförarna att förstå de detaljerade anvisningarna. Det andra större problem, som sammanhänger med ovan sagda, var att samordnaren, teamledarna och volontärerna fick manual och anvisningar så sent. Det tog också tid att översätta dem till svenska och tolka vad de innebar med tanke på de lokala förutsättningarna. Detta problem är nu löst, eftersom manualen och de viktigaste anvisningarna finns på svenska. För det tredje ansåg samordnaren och teamledarna att det från början skulle ha behövts minst två personer på heltid i projektledningen. När en av teamledarna anställdes inom YAR på heltid innebar detta enligt samordnaren, teamledarna och YAR-konsulterna en stor skillnad för det praktiska arbetet för YAR.

Av intervjuerna med samordnaren och teamledarna framgick också att man i Borlänge inte lyckades ta vara på all den energi och initiativkraft, som fanns hos intresserade frivilliga efter första informationsmötet och upptaktsmöten i februari. Projektledningen ansågs vara för försiktig i sitt bemötande av volontärernas egna initiativ. Om man i Borlänge skulle upprepa programmet, borde projektledningen på nytt avväga i vilken grad man kunde låta de intresserade ta egna initiativ och få större handlingsutrymme. Det verkar vara svårt för socialtjänstens personal att släppa kontrollen. Även rekrytering av stödpersoner och ungdomar, ansåg teamledarna, borde ha kommit igång tidigare, före semestrarna.

Ny kombination?

Vad är YAR för ett slags socialt arbete? Behandlingsarbete? Miljöterapi? Samhällsarbete? Tolvstegsmodell? Lokal omsorg om ungdomar? Samhällsintegrationsarbete? Eller samfundsarbete? De flesta av de intervjuade har haft svårt att karaktärisera arbetet i ett begrepp eller i metodiska termer. Men eftersom ett av YAR:s mål i Borlänge syftar till att utveckla det sociala arbetet kan man som utvärderare avslutningsvis väcka en diskussion om det.

I de engelska texterna diskuteras YAR som ett återupptäckande av "community" och i videofilmen om YAR beskrivs programmet som att "Bringing Light into the Community". I allmänna ordalag är YAR ett lokalsamhälleligt och -samfundsligt angreppssätt, där socialarbetare får en utvidgad yrkesroll och ett utvidgat uppdrag. Det utvidgade uppdraget innebär att socialarbetare från socialtjänsten börjar samarbeta med företag, föreningar och kommuninvånare i det omgivande samhället.

Arten av arbete inom YAR kan tolkas utifrån flera perspektiv. Med tanke på det sociala arbetets metoder är YAR dock inte något helt nytt. Under 1960- och 1970-talen pågick många försök med samhällsarbete och miljöterapi i Sverige.²⁵ Det som är nytt i YAR är, att i programmet kombineras såväl samhällsarbete som utåtriktat behandlingsarbete. Under 1970-talet uppfattade många samhällsarbetare denna kombination som oförenlig. Under senare tid har ett närmande av förebyggande och behandlande arbete å ena sidan och professionellt och frivilligt socialt arbete å andra sidan blivit allt mer vanligt i Sverige. I de anglosaxiska och länderna på kontinenten har detta varit vanligt inom community-baserade organisationer så länge det har funnits socialt arbete. Till skillnad från socialtjänsten i Sverige sysslar dessa organisationer inte med myndighetsutövning eller tvångsåtgärder, vilket ger dem annorlunda villkor för att bedriva socialt arbete och lokala projekt av varierande slag.²⁶

Karaktäristiskt för YAR är att organiseringen av programmet sker i tre faser. Själva mobiliseringen av lokalsamhället för programmet sker under dess första år, medan behandlingsdelen startas under intensivkursen i slutet av det första året och följs upp under YAR:s andra år. På detta vis mobiliserar YAR lokalsamhällets samlade resurser för att åstadkomma utveckling och förändring på lokalsamhälles-, grupp- och individnivå utifrån fem principer: ansvar, möjligheter, självuttryck, kommunikation och gemenskap. Men YAR är inte heller sedvanligt behandlingsarbete. YAR skiljer sig från de arbetsmodeller som lägger en stor vikt vid professionell distans visavi klienten. I YAR står närhetsprincipen i centrum för såväl de professionella som icke-professionella. Dess behandlingsarbete kan karaktäriseras som kognitivt orienterat pedagogiskt förändringsarbete.

Explicit sett syftar YAR inte till att förändra samhället. Det är i stället en blandning av många existerande inriktningar av anglosaxiskt socialt arbete, som kallas för samhällsarbete (community work), lokal omsorg (community care) och nätverksorienterat klientarbete (case management). Bland lokala projekt kan man skilja mellan nerifrån (bottom-up) och uppifrån (top-down) initierade modeller och samverkansmodeller (collaboration).²⁷ YAR står för en kombination av de två sist nämnda. I programmet blandas såväl uppifrånstyrning som samverkan. I Borlänge initierades YAR av socialförvaltningen, men programmet har involverat företag, föreningar, kommuninvånare i bred samverkan. Själva deltagandet i YAR måste dock ske i enlighet med den manual och de anvisningar som ingår i programmet. Det är inte nerifrån styrt arbete, där ungdomarna sätter målen för YAR, utan YAR ger givna ramar för ungdomar där de kan sätta upp sina mål för att förändra sitt eget beteende.

YAR kan också beskrivas som integrationsarbete av ungdomar i (lokal)samhället i och med att det syftar till att underlätta ungdomarnas (åter)integration i ett samhälle. Vad YAR gör är att det länkar ihop människor med många olika slags yrkes- och livserfarenheter från olika sektorer och med olika bakgrunder, för att arbeta med ungdomar och deras resocialisering till

²⁵ Jfr Wahlberg, m.fl. (1978).

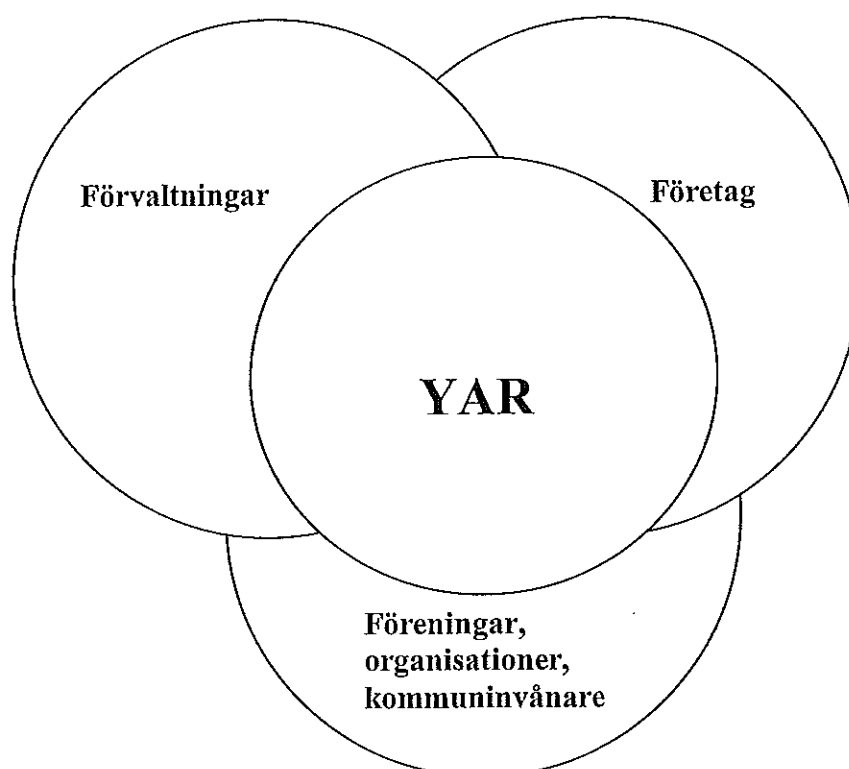
²⁶ Jfr Matthies, Närhi, Ward (2001)

²⁷ Jfr Turunen (1988) och Turunen, m. fl. (2001)

samhället. Det integrerar inte bara ungdomar utan också professionellt och icke-professionellt socialt arbete.

YAR är en lärande nätverksorganisation. Vad som händer inom YAR kan inte förutses i förväg. Dess implementering är beroende av de människor som handlar inom programmet och den samverkan som uppstår. Därför kan YAR inte kopieras utan vidare utan varje YAR-program skapar sina egna särdrag, processer och erfarenheter utifrån de lokala förutsättningar som finns. Den tvärsektoriella samverkan inom YAR kan illustreras enligt följande:

Figur 2: YAR-samverkan

Den fas som YAR befinner sig i nu är uppföljningsfasen. Hur YAR i Borlänge kommer att lyckas med uppföljningen av de 22 ungdomar som för närvarande finns inom programmet och hur uppföljningsprocessen kommer att utformas och genomföras under 2002 står i fokus för slutrapporten 2003.

REFERENSER

Facklitteratur, artiklar och rapporter

- Johansson S, Löfström M, Ohlsson Ö (2000). *Projekt som förändringsstrategi – analys av utvecklingsprojekt inom socialtjänsten*. Stockholm: SNS Förlag.
- Matthies A-L, Närhi K and Ward D (2001). *The Eco-social Approach in Social Work*. Jyväskylä: SoPhi, University of Jyväskylä.
- Meegan B (1999). *Filosofi. Från antikens naturfilosofer till dagens moderna tänkare*. Stockholm. Albert Bonniers Förlag AB.
- Messing J, Turunen P (2001). *Utvecklar utvecklingsmedel? Utvärdering av 20 projekt inom ungdoms- och missbrukarvården i Gävleborgs, Dalarnas, Västmanland, Örebro och Värmlands län*. Falun: Länsstyrelsen Dalarnas län, Rapport 2001:7.
- Sundh K, Turunen P red. (1992). *Social Mobilisering. Om samhällsarbete i Sverige*. Stockholm: Publica.
- Swedner H (1983). *Socialt arbete. En tankeram*. Lund: Liberförlag.
- Turunen P (1988). *Jippo eller medborgarinflytande? En studie av samhällsarbete i ett nybyggt bostadsområde – Skarpnäck*. D-uppsats. Stockholms universitet – Socialhögskolan.
- Turunen P (1990). Svårigheten att legitimera ett nytt arbets- och forskningsfält i strukturinriktat socialt arbete. I: Mäntysaari M red. (1990). *Forskning och socialt arbete. Rapport från Nordiska Socialhögskolekonferensen den 14. – 18.8. 1989 i Tammerfors*. Tammerfors: Institutionen för socialpolitik, Tammerfors universitet.
- Turunen P (1992). Arbete med zigenare. I: Sundh K, Turunen P red. (1992). *Social Mobilisering. Om samhällsarbete i Sverige*. Stockholm: Publica.
- Turunen P (2000). Finsk dimension på samhällsarbete. *Nordisk Socialt Arbeid* nr 2000/2: 66-74.
- Turunen P (2001). Att upprätta samhällsarbete i Norden. I: Wallin Weihe H-J red. (2001). *Socialt arbeid i storby og i små lokalsamfunn – ulike kulturer samme problem? Foredrag og papers fra den 19. nordiske socialhøgskolekonferansen, Ålesund, Norge 18.-21. august 2001*. Lillehammer: Høgskolen i Lillehammer, forskningsrapport nr. 83/2001.
- Turunen P, Matthies A-L, Närhi K, Boeck T, Albers S (2001). Practical Models and Theoretical Findings in Combating Social Exclusion. A Comparative Perspective. I: Matthies A-L, Närhi K and Ward D (2001). *The Eco-social Approach in Social Work*. Jyväskylä: SoPhi, University of Jyväskylä.
- Wahlberg K, Lundgren K-E, Mattsson H, Ronnby A, Stridsman K (1978). *Samförstånd eller konflikt? Om samhällsarbete inom Socialvården*. Stockholm: Socialstyrelsen.

Øvretveit J (2001). *Metoder för utvärdering av hälso- och sjukvård och organisationsförändringar*. Lund: Studentlitteratur.

YAR-dokument²⁸

Ansökan om utvecklingsmedel till socialstyrelsen (2000-10-18). Borlänge kommun, socialförvaltningen.

Broschyr "*Du gör skillnad – Youth at Risk*". Borlänge kommun.

Förteckning över sponsring. Borlänge kommun, socialförvaltningen.

http://www.borlange.se/kommun/social/oppenvard/YAR/yar_index.html

<http://www.borlange.se/pdf/yar.pdf>

Kartläggning avseende ungdomsproblematik i åldersgruppen 15-25 (1999). Kartläggning utförd av Borlänge Brottsförebyggande Center (BBC).

Kompendiet "*YAR – Borlänge. Uppföljningsprogram. Oktober 2001 – september 2002*." Borlänge kommun, socialförvaltningen.

Promemorian "*Inriktning på socialförvaltningens öppenvård 1999*". Borlänge kommun, socialförvaltningen.

Projektbeskrivning till socialstyrelsen (2001-10-16). Borlänge kommun, socialförvaltningen.

Sammanträdesprotokoll (2000-06-21). Borlänge kommun, socialnämnden.

Sammanträdesprotokoll (2000-09-14). Borlänge kommun, kommunstyrelsen.

Videofilm "*Bringing Light into the Community*", Borlänge kommun, socialförvaltningen.

Utredning "*Ungdomar i riskzon – Youth at risk Borlänge. Utredning beträffande behovet av öppenvård för socialt utsatta ungdomar i Borlänge – Förslag till inrättande av ett Borlänges Youth at Risk*" (2000-03-15). Borlänge kommun, socialförvaltningen.

YAR – kompletterande beskrivning av utvärdering/uppföljning till socialstyrelsen (2000-10-18). IFO forum, Dalarnas forskningsråd.

YAR-konsulternas utvärdering "*Borlange Debrief Notes*". Borlänge kommun, socialförvaltningen.

YAR-statistik över ungdomar. Borlänge kommun, socialförvaltningen.

²⁸ Information om dessa: yar@borlange.se

Tidslinje YAR

Januari	Februari	Mars	April	Maj	Juni	Juli	Augusti	September	Oktober
Informera organisationer info "agencys" företag	5:e allmän 14:e management meeting, ett ledningsmöte	8-12:e Jack träffar ropes course företag och tittar på residential site	enrolling volontears- värva volont.	värva volontärer	värva volontärer	värva volontärer	24-26 youth enrollment workshop	committed partner workshop	3:e Run through generalrep.
Identifiera site	15-17:e kick off teamledare outreach telekontakt för att värva möten volontärer	titlar på residential site	värva volont. översättning färdig	generating samlandet av varor och tillbehör klart	värva volontärer	håll håll kommunikation med de värvade volontärerna	27-30:e youth orientation presentera programmet för ungdomar 1 per dag	3:e facilitators möter Mark	4:e precourse förkurs för unga som ska vara med
volontärer värvas	media informeras	Klara med: "agency" enrollment (identifierade) 5 facilitators (identifierade)	Facilitators enrollment färdigt. outreach för att hitta volontärer	möte med teamen före sommaren	Team klara: youth enrollment 25-30 pers. och on site-teams 73 pers och committed partner team 50 pers	titta på deras "ärenden"	for ungdomar 1 per dag	Youth enrollment team arbetar.	4:e supplies och Jack till site
			follow through design att hitta former för fortsättnings kursen				31/8-2/9 committed partner training workshop för committed partners	med att värva ungdomar	5:e day minus 3 prep course för volontärer på site.
			genererande av varor- supplies					undersöknings dag.	6:e day minus 2 7:e day minus 1 8:e departure 8-13/10 Residential Course
			YAR kontoret klart					29-30:e on site volonteer-training	
			office set up YAR kontoret klart					30:e coaches team, sit-team training	13:e möte för föräldrar 13:e Welcome Home
			jobba med att identifiera lagringsplats "storespace"						15-21/10 PAUS 22 Follow through fortsättningskurs 12 månader
			lokaler för olika händelser						

Projekt mot våldet i Borlänge

Vad ska vi göra för att komma till rätta med våldet och kriminaliteten bland ungdomar i Borlänge?
Många röster har höjts angående detta på senaste tid och många har på olika sätt uttryckt att något måste göras före att förbättra vår stads rykte.

Men det som kanske är viktigast av allt: Hur hjälper vi de ungdomar (läs våra barn) som kommit på glid tillbaka till att fungera i samhället igen?
Säkert finns det flera vägar att gå, och alla goda krafter är bra. Ju fler som vill engagera sig för våra ungdomar desto bättre. Enligt vår erfarenhet finns det inga enkla, allmängiltiga lösningar, utan vi ser att människor har olika behov. När människor möts och bidrar med sina erfarenheter och resurser, kan mycket kreativt växa fram. Vi tror på och arbetar utifrån en socialtjänst där vi tillsammans med andra aktörer i samhället tillskapar de resurser som den enskilde själv önskar och efterfrågar.

Många känner att de skulle vilja göra någonting, men ibland kan det vara svårt att veta vad man kan göra. Ingen kan göra allt men alla kan göra något.

Socialförvaltningens öppenvård inom kommunen är redan igång med ett projekt som riktar sig till ungdomar som på olika sätt befinner sig i riskzonen för att fastna i kriminalitet, våld, missbruk eller sociala problem. Projektet kallas YAR, och bokstäverna

Vad ska vi göra för att komma till rätta med våldet och kriminaliteten bland ungdomar i Borlänge, skriver Lena Bergens, samordnare YAR och Asa Danielsson, enhetschef, öppenvården socialförvaltningen i Borlänge.

Socialförvaltningens öppenvård inom kommunen är redan igång med ett projekt som riktar sig till ungdomar som på olika sätt befinner sig i riskzonen för att fastna i kriminalitet, våld, missbruk eller sociala problem.

står för de engelska orden Youth At Risk.

Idén till YAR kommer från England, där modellen har tillämpats under ca 8 år med goda resultat. Modellen har också genomförts i Holland, Australien och i USA, och man har genomgående goda erfarenheter.

Nu har Borlänge kommun som första kommun i landet bestämt sig för att genomföra ett YAR-program. Programmet Youth at Risk bygger på att många aktörer i samhället samlas för att samarbeta i att stötta ungdomar.

Det kan vara folk från myndigheter och organisationer, företag, frivilliga volontärer, överhuvudtaget människor som känner sig engagerade i ungdomsfrågor.

Modellen bygger på frivillighet, och erbjuder unga som hamnat snett att stanna upp och reflektera över sig själva och över sitt liv. Projektet kommer att pågå under 2 år här i Borlänge.

Grunden är att alla unga har en framtid.

föresatt sig. Att ta emot vägledning av trygga vuxna.

Kort sagt kan man säga att programmet erbjuder unga som kommit utanför i samhället en väg tillbaka. Hur får man som ung livet att fungera som man skulle vilja? Hur påverkar mina beslut min fortsatta tillvaro? Vad måste man göra för bryta destruktiva beteenden och för att komma vidare?

För att erbjuda ungdomar detta kommer vi att behöva människor som är beredda att avsätta tid och kraft för att genomföra YAR-programmet. Arbetet med att värva intresserade har börjat redan i december. Om du vill delta, så kan det här vara ett sätt. Vi behöver alltså komma i kontakt med Borlängebor, trygga vuxna som känner att de vill göra en insats och har ett engagemang för ungdomar.

Vi erbjuder utbildning och handledning för dem som vill vara med.

Vi kommer under januari att ha öppna informationstillfällen för intresserade.

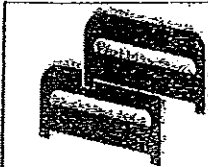
I februari kommer vi att ha en kick-off under tre dagar, då vi kommer att utbildade deltagarna som ska arbeta med eller vara volontärer i programmet. Vi kommer då att samla alla intresserade för att presentera en strukturerad tur för hur programmet praktiskt ska genomföras i Borlänge. Där finns varierande uppgifter, och allt bygger på frivillig medverkan.

Programmet lär ut att var och en är ansvarig för sitt eget liv, och har möjlighet att påverka hur det ska bli framåt. Alla unga människor kan fatta egna beslut om hur deras liv ska bli, och principen är att stötta dem i detta, dvs i deras egna beslut om vad de vill förändra, men också att samtidigt vara goda förebilder för dem.

Att vara med i programmet är helt frivilligt för ungdomarna, och deltagandet bygger på att de säger ja till detta och till de regler som gäller för ett deltagande.

Programmet bygger på fyra huvudsakliga principer:

- 1) Ta eget ansvar.
- 2) Se möjligheterna i livet. Skapa en framtid från nuet.
- 3) Självuttryck. På uttrycka sina tankar och känslor, berätta sin egen historia. Titta närmare på vem man är/har blivit och hur man uttrycker detta. Kommunikation beträffande detta med andra.
- 4) Gemenskap. Att erbjudas och kunna ta emot stöd av vuxna för att genomföra de förändringar man själv

Debatt

Skriv till DD-Debatt, men skriv kort - högst 5.000 tecken. Debattdagarna publiceras torsdagar och torsdagar.

DD förbehåller sig rätten att korta och redigera.

Debattredaktör Göran Greider träffas dagligen på telefon 023/47586.

Dala-Demokraten, Box 825 79129 Falun.

Märk kuvertet "Debatt".

Stiftelsen Dalarnas forskningsråd

Dalarnas forskningsråd bildades 1981. Landstinget Dalarna är huvudman för stiftelsen.

Dalarnas forskningsråd har ett dubbelt syfte. För det första ska forskningsrådet bidra till att öka kunskapen inom områden som är relevanta för utvecklingen i Dalarna. För det andra ska forskningsrådet arbeta för att höja kompetensnivån i länet. Dessa syften förenas i en strävan att nå de personer i länet som skulle kunna ha nytta av ny kunskap.

Arbetet äger rum i en mångdisciplinär miljö. Forskningen är huvudsakligen samhällsvetenskapligt orienterad och bedrivs på samma sätt som vid en universitetsinstitution eller ett forskningsinstitut. Två skilda teman svarar för huvuddelen av denna forskning: "Samhällsförändringar i ett regionalt perspektiv" och "Hälsa och levnadsvillkor". De flesta projekten berör problem och frågeställningar som är aktuella i Dalarna. Ofta växer projekten fram i samspel mellan forskare och praktiker.

Vid sidan om ren kompetensutveckling arbetar rådet med att stärka andra aktörers kompetens, främst inom länet. Det sker genom att forskningsrådet fördelar pengar till forskning och utveckling, framför allt inom landstingets område. Till FoU-stödet hör också att aktivt arbeta med att ordna och delta i kurser, seminarier och konferenser.

Forskningsrådets publikationer

Dalarnas forskningsråd ger ut två typer av publikationer. I DFR-rapporter publiceras mer omfattande studier, medan mindre studier publiceras i form av arbetsrapporter. I båda serierna publiceras såväl utredningar och förstudier som resultat av forsknings- och utvecklingsarbete. På så vis speglar dessa serier forskningsrådets inriktning och utveckling. Åtskilligt publiceras dock utanför rapportserien, såsom artiklar i svensk och internationell fackpress och, inte minst, doktorsavhandlingar.

Nedan förtecknas de DFR- och arbetsrapporter som utkommit från och med 2000. En fullständig förteckning över forskningsrådets alla publikationer kan rekvideras från

Dalarnas forskningsråd
Box 743
791 29 Falun

tel: 023-70 91 00
e-post: info@dfi.se

Publikationer från Dalarnas forskningsråd

2000

Bergström, Eva; Anders Florén; Gunnar Ternhag & Thomas Tydén, *Det dolda universitetet: Framväxten av nya FoU-miljöer utanför universitet och högskolor*. DFR-rapport 2000:2. Pris 130:–

Bruk i förändring: En bok om Christopher Polhem och Stjärnsund under tre sekler, red. Anna Götlind. DFR-rapport 2000:1 Pris 220:–

Edkvist, Ingela, *Stöd till äldres anhöriga från kommuner och frivilligorganisationer: En kartläggning i Dalarna*. Arbetsrapport 2000. Pris 70:–

Elf, Marie & Marianne Omne -Pontén, *Sjuksköterskor kommer alltid att behövas*. Arbetsrapport 2000. Pris 55:–

Florén, Anders; Marianne Omne -Pontén & Gunnar Ternhag, *Forskning och utveckling i Landstinget Västmanland: En diskussionspromemoria*. Arbetsrapport 2000. Pris 45:–

FRÖ-katalogen. Forskning – resultat – överföring: Projekt inom Landstinget Dalarnas hälso- och sjukvårdsverksamhet 2000. Arbetsrapport 2000. GRATIS

Gossas, Markus, *Glimtar av framtidens gymnasieskola*. DFR-rapport 2000:7. Pris 130:–

Hallberg, Hans, *Transsibiriska järnvägen var för kort: Allmänläkarens möte med den äldre patienten*. Arbetsrapport 2000. Pris 70:–

Hasselberg, Ylva, *40% ? Effekten av företagsstöd på den segregerade arbetsmarknaden i Dalarnas län 1994–1998*. Arbetsrapport 2000. Pris 70:–

Kåks, Helena, *Uppsaidga – och sedan? Utsatthet och handlingskraft bland kvinnor i vårdkrisens spår*. DFR-rapport 2000:3. 130:–

Larsson, Lars, *Landsbygdens möte med EU: Geografi och demokrati i den svenska leaderprocessen*. DFR-rapport 2000:4. Pris 130:–

Lundgren, Eva, *Ängslyckan: Ett särskilt boende för äldre*. DFR-rapport 2000:5. Pris 85:–

Långshyttan: Glimtar ur en bruksorts historia, red. Helena Kåks, utg. av Södra Dalarnas Lokalhistoriska Sällskap. Arbetsrapport 2000. Pris 155:–

Messing, Jan & Peter Westlund, *Barnets perspektiv: Dramaturgisk handledning och konsultation*, DFR-rapport 2000:6. Pris 130:–

Michaeli, Inga, *Hur kan handikappfrågorna drivas? En intervjustudie i Falu kommun våren 2000*. Arbetsrapport 2000. Pris 70:–

Myrholm, Magnus & Erik Westholm, *Från förvaltning till utveckling i Falu kommun: En analys och några förslag till handling*. Arbetsrapport 2000. Pris 45:–

Pérez Cortés, Ramón, *Att gå brevvä: En studie om vårdbiträdenas äldreomsorg*. Arbetsrapport 2000. Pris 55:–

Tydén, Thomas; Olaf Rieper & Arne Tesli, *Ökat medborgarinflytande i landsting / fylke / amt med IT*. Arbetsrapport 2000. Pris 70:–

Westholm, Erik, *Partnerskap ? ett modeord eller ett nytt samhälle? Erfarenheter från ett europeiskt forskningssamarbete*. Arbetsrapport 2000. Pris 35:–

2001

Att vaska guld i floden av forskningsresultat: Om kunskapsöversikter som metod för överblick och analys, red. Thomas Tydén, Rut Lönn & Harriet Ryd, Forum för Kunskapsvård och Forskningsinformation / Dalarnas forskningsråd. Arbetsrapport 2001. Pris 70: –

Gossas, Markus, *Varför var det så få som engagerade sig? Om miljöengagemang och medborgaranda i Bojsenburg* Arbetsrapport 2001. Pris 55:–

Götlind, Anna, *Att åldras i Backåkers: En mikrohistorisk studie av de äldres levnadsvillkor på en småbrukargård i södra Dalarna 1826–2001*. DFR-rapport 2001:2. Pris 130:–

Hallberg, Hans, *Åttio år tvåtusen: En enkät- och intervjustudie*. DFR-rapport 2001:3. Pris 130:–

Jarlöv, Lena, *Boende för tredje livsfasen*. Arbetsrapport 2001. Pris 55:–

Jarlöv, Lena, *Grönska på ålderns höst*. Arbetsrapport 2001. Pris 55:–

Jernberg, Anita, *Natur och trädgård inom vård och omsorg*. DFR-rapport 2001:1. Pris 130:–

Olsson, Tyra, *Utvärdering av stödsamtal i samverkan: Ett samverkansprojekt mellan försäkringskassans lokalkontor i Malung och sjukvården i Malung*. Arbetsrapport 2001. Pris 70:–

Sörensdotter, Renita, *Hemma med hemtjänst: Hemtjänsten som en förutsättning för äldres boende i det egna hemmet*. Arbetsrapport 2001. Pris 70:–

Vid gruva och hytta: Människor och vardagsliv i Vintjärn och på Åg, red. Anna Götlind & Helena Kåks. Arbetsrapport 2001. Pris: 130:–

2002

Bergström, Eva, *Äldres fritidsboende och den kommunala ekonomin: Exemplet Sälen i Malungs kommun*. Arbetsrapport 2002.

Messing, Jan, *Alkoholsituationen och det drogförebyggande arbetet i Dalarna 2001*. Länsstyrelsen Dalarna och Dalarnas forskningsråd. Arbetsrapport 2002.

Myrholm, Magnus, *Regional näringslivsutveckling: Beskrivning och utvärdering av regionalt produktutvecklingscentrum i Säter utifrån ett regionalt innovationssystemperspektiv*. Arbetsrapport 2002.

Turunen, Päivi, *YAR – Youth at risk: Beskrivning och utvärdering av första året med ett projekt för ungdomar i riskzon i Borlänge*. Arbetsrapport 2002.

YAR – Youth at Risk – är ett sätt att utveckla socialt arbete med ungdomar i nya former. Det är ett anglosaxiskt program som syftar till att mobilisera professionella socialarbetare och andra intresserade i ett lokalsamhälle för att tillsammans arbeta för och med ungdomar i riskzon. Borlänge är den första kommun i Sverige som prövat YAR för att utveckla socialt arbete för ungdomar, som inte varit mottagliga för socialtjänstens traditionella insatser. I Borlänge har YAR samlat förvaltningar, föreningar, företag, församlingar, organisationer och kommuninvånare för att skapa bättre förutsättningar för utsatta ungdomar att finna en väg tillbaka till samhället. YAR bedrivs på kommun-, grupp- och individnivå och omfattar tre faser: förberedelse, utförande och uppföljning. Programmets genomförande tar två år. Det övergripande målet med YAR är att skapa förutsättningar för ungdomar att förändra sina liv utifrån målsättningar de själva sätter upp när de deltar i programmet. Att delta i programmet är frivilligt. Programmet kombinerar såväl social mobilisering av gemensamma resurser i lokalsamhället som kognitivt behandlingsarbete.

Rapporten är en beskrivning av YAR-programmet och en utvärdering av YAR:s första år i Borlänge. Den ger information om hur Borlängebor byggde upp sin modell av YAR. I rapporten beskrivs såväl projektets framgångar som kritiska prövningar under detta första år.

ARBETSRAPPORT 2002
ISBN 91 88791 06 8

Dalarnas forskningsråd
Box 743
791 29 FALUN

Tel 023-70 91 00
E-post info@dfr.se
<http://www.dfr.se>